

KÖBLÖS JÓZSEF

A pápai reformátusok küzdelmei a szabad vallásgyakorlatért a XVIII. század elején

(Harmadik, befejező közlemény)

NYOMON KÖVETTÜK, hogy az 1718. november 5-i királyi rendelet kiadása után a pápai reformátusok fél éven keresztül milyen eszközökkel és hányféle módon próbálták elérni szabad vallásgyakorlatuk visszaállítását. Felsőfolyamodványuk eredményeképpen a kancellária vármegyei vizsgálatot rendelt el a nyilvános vallásgyakorlás törvényességére vonatkozóan, ami lehetőséget kínált álláspontjuk kifejtésére. A június végi közgyűlésen történtek azonban – mint azt az előző közleményben ismertettük – egyáltalán nem egy pártatlan és mindkét félnek egyenlő esélyt biztosító eljárás képét mutatták. A vármegye álláspontját, mely a vallásgyakorlat teljes megszüntetését javasolta, a tisztkar az Esterházy grófokkal együtt, a pápaiak kizárásával foglalta írásba, tartalmát nem is ismertették a reformátusokkal. A pápaiak ezért újabb felsőfolyamodványt készítettek, amelyet megbízottaik élén Kenessey István ismét személyesen vitt Bécsbe, hogy a vármegyei jelentés szövegének másolatát is kézhez vehesse. Ezt azonban nem sikerült elérnie, a küldöttek előtt pusztán felolvasták a jelentés szövegét. Mindez már előre jelezte, hogy a pápai reformátusok nem sok jót remélhettek az ügy végkifejletétől.

A küzdelem további lépéseinek sorrendjét ismét nem volt könnyű pontosan rekonstruálni. A pápai reformátusoknak a kancelláriához intézett részletes kérvényét, melyet az előző közleményben 12. sz. alatt közöltünk, forrásaink szerint még három beadvány követte: egy rövid kérvény a kancelláriához, egy jóval részletesebb ugyanoda, melyben ismét összefoglalják érveiket, végül egy, a lévaiakkal, bátiakkal és vezekényiekkel közösen megfogalmazott felsőfolyamodvány. Az utolsót megelőzően emlegetnek egy miniszteri konferenciát, mely után – állítólag – továbbra is késett a királyi rendelet kiadása, emiatt kellett kéréseik nyomatékositása érdekében összefogniuk és együtt fellépniük más helységekből való, eddig szintén külön-külön kérvényező protestánsokkal is. Ezt a kronológiát vallja magáénak Eöry János kurátor kézírata¹, és ennek alapján Tóth Endre egyházközség-történeti fel-

¹ „Ezek így léven, és a' Dolog a' fölsőleges Ministerialis Conferentian is meg vizsgálattván, még is a' Királyi Resolutio halladván, ismét a' Pápaiak és Lévai Reformátusok, Bätth névű Augustana Confessionion lévőkkel együtt ilyen Instantiat nyujtottak bé eö fölségéhez.” Lásd a 13. sz. dokumentumot.

dolgozása² is. (Tóth Ferenc és Trócsányi Zsolt ilyen részletességgel nem megy bele a miniszteri konferenciával kapcsolatos kronológiai kérdések taglalásába.³) A forráshagyományozódás első lépcsője, melyet Eöry is – legtöbbször szó szerinti fordításban – átvett, az az 1749 végén keletkezett másolatgyűjtemény volt, mely a *Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetitur, qualiterve contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit*⁴ terjedelmes címet viseli, hátlapján a sokkal tömörebb *Fata ecclesiae reformatae Papensis*⁵ címmel⁶. A miniszteri konferencia lezajlását a közös beadvány megszületése előttre először ez a forrás teszi, amikor egy mondatban bevezeti a közös felségfolyamodvány szövegét. Valójában azonban a kérvényben szereplő egyik kifejezést értelmezte helytelenül, ahol arról van szó, hogy hat héttel előzött a királynak kérésük már referálva lett, erre hivatkozva kéri a királyi rendelet mielőbbi kiadását. A miniszteri konferenciát valóban összehívták a vallásügyi sérelmek orvoslása tárgyában, azonban nem ekkor, ez a referálás nem az ő javaslatuk felterjesztése volt, hanem a kancellária, személy szerint pedig Hunyady László kancelláriai titkár 1719. szeptember 30-án a királynak benyújtott elintézési tervezete! Ennek szövegét – érthető módon – a pápai reformátusok nem ismerhették, a *Brevis descriptio* sem tud róla. Ha legalább a tartalmát ismerték volna, nem emlegették volna olyan bizakodóan, hiszen ez vallásgyakorlatuk eltiltására és iskoláik elvételére tett javaslatot!

A közös felségfolyamodvány mindenesetre sok segítséget nyújt az egyébként keltezetlenül szereplő dokumentumok dátumának rekonstruálásában, hiszen hat hetet emleget a – szeptember 30-án készült – referátum felterjesztése óta, emellett utal egy harmincöt hetes időszakra is, ami után utolsó vigaszul kéri a királyi rendelet kibocsátását.⁷ Így ennek a kérvénynek a kelte november 12. körülire tehető, ami pedig a 35 hetet illeti, a szövegösszefüggésből az valószínűsíthető, hogy ez a március 11. körüli dátum a kan-

² TÓTH Endre: A pápai református egyház története. Pápa, 1941. (a továbbiakban: TÓTH 1941.) 139.

³ TÓTH Ferenc: A pápai református szent eklézsiájának rövid története. Komárom, 1808. 29. A pápai kollégium története. Szerk. Trócsányi Zsolt. Bp., 1981. II. A szatmári békétől a türelmi rendeletig. Írta TRÓCSÁNYI Zsolt. (a továbbiakban: TRÓCSÁNYI 1981.) 55.

⁴ Magyarul: *Rövid leírása annak, hogyan lett megtámadva az 1718. évtől kezdve a helvét hitvallást követők szabad vallásgyakorlata a kiváltságolt Pápa mezővárosban, továbbá hogyan lett Isten akaratának segítségével megvédve a támadókkal szemben.*

⁵ Magyarul: *A pápai református egyház nyomorúsága.*

⁶ Jelzete: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1749:10. Ennek alapján történt a 14-15., 17-18. és 20. sz. dokumentumok közlése.

⁷ „...nobisque post triginta quinque jam hebdomadarum efluxum, humillimarumque precum nostrarum coram Maiestate Vestra Sacratissima sexta ante hac septimana factam relationem sub amarulentorum cordium nostrorum suspiriis consolatoriam ultimam resolutionem ... dignaretur impertiri.” vagyis: méltóztassék minket már 35 hét elmúltával, miután igen alázatos kéréseink előterjesztése az ez előtti hatodik héten Szentséges Felségtek színe előtt megtörtént, megkeseredett szívünk vágyakozására végre vigaszt nyújtó rendeletben részletelni. Lásd a 17. sz. dokumentumot.

celláriára beadott kérvény (8. sz. dokumentum) keletkezésének ideje lehetett. A közös felségfolyamodvány keltezése az előző két kancelláriai beadvány keletkezését is legalább a szóba jöhető hónapok szintjéig be tudja határolni.

Ami az emlegetett miniszteri konferenciát illeti, ez valójában 1719. december 5-én, tehát a közös felségfolyamodvány benyújtását követően még három héttel később zajlott le. Az ülésnek a bécsi Haus-, Hof- und Staatsarchivban található jegyzőkönyvét Horváth Mihály még eredetiben használta, ebből a tanácskozás lefolyása is ismert. Részt vett rajta többek között Illésházy Miklós gróf magyar királyi kancellár és Hunyady László királyi tanácsos és titkár,⁸ az ügy kancelláriai előterjesztője is. Illésházy a folyamodók teljes elutasítását javasolta, mondván, hogy az eddigi országgyűlési végzések és királyi rendeletek már rendezték az illetén ügyeket: minden vármegyében van két artikuláris hely, ahol a protestánsok vallásukat szabadon gyakorolhatják, a jobbágyokat pedig csak vallásuk magán gyakorlata illeti meg. Trautson herceg, Sinzendorf és Starhemberg miniszterek,⁹ valamint a többiek viszont türelmesebb álláspontot képviseltek: javaslatuk szerint a protestánsokkal szelíden és méltányosan kell bánni, ami pedig a katolikus egyház leépülését illeti, annak nem a protestánsok az okai, hanem a katolikus papok tudatlansága és hanyagsága. A megoldás erre a problémára nem a protestánsok üldözése, hanem a katolikus papság alaposabb képzése. A konferencia sürgette a vallásügyi bizottság mielőbbi összehívását, és azt, hogy a kancellária készítsen számukra működési utasítást, amit egy újabb konferencia vitasson meg. A kérelmezők ügyében végül az a javaslat lett a király elé felterjesztve, hogy a vallásügyi bizottság elé kell utasítani őket, addig pedig minden maradjon a jelen helyzetben. A király végül javaslatukat elfogadva aznapi kelettel kiadta várva várt rendeletét az érintetteknek.¹⁰

Ezek alapján a megfontolások alapján a további küzdelmek kronológiája a következőképpen alakul:

⁸ Illésházy Miklós gróf 1706–1723 között volt magyar királyi kancellár, bővebb információt az 1. közlemény 146. jegyzete ad róla. Hunyady László rövid életrajza ennek a közleménynek a 145. jegyzetében található.

⁹ Johann Leopold Donat Trautson gróf, 1711-től herceg: 1709–1711, majd 1721–1724 között főudvarmester; Philipp Ludwig Sinzendorff gróf: 1715–1742 között udvari (első) kancellár; Gundaker Thomas Starhemberg gróf: 1706–1744 között a Ministerialis Bancodeputatio elnöke. Thomas FELLNER, Heinrich KRETSCHMAYR: Die österreichische Zentralverwaltung. I. 1526–1749. 1. Geschichtliche Übersicht. Wien, 1907. (Veröffentlichungen der Kommission für neuere Geschichte Österreich. 5.) 276, 282, 287.

¹⁰ HORVÁTH Mihály: Magyarország történelme. I–VIII. Pest, 1871–1873. VII. 98–100. Őt idézi MOLNÁR Aladár: A közoktatás története Magyarországon a XVIII. században. I. Bp., 1881. 278–279. és SZÜCS Dezső: A magyar protestáns egyház küzdelmei III. Károly korában (1711–1740). I. Pápa, 1918. (a továbbiakban SZÜCS 1918.) 57. is.

II. *Kiizdelem a református vallásgyakorlatért:*

13. Arra hivatkozva, hogy pusztán a vármegyei jelentés felolvasása alapján igen nehéz feleletet adni, a pápai reformátusok Bécsben tartózkodó küldöttei újabb kérvényt adnak be a kancelláriára a másolat kiadása érdekében. 1719. július-augusztus. **14. sz. dokumentum.**
14. Miután ezt a kancellária ismét megtagadja, a pápai küldöttek részletes folyamodványt nyújtanak be a kancelláriához, melyben újfent kérik vallásgyakorlatuk visszaállítását és a grófok folyamodásának elutasítását. 1719. július-szeptember. **15. sz. dokumentum.**
15. A kancellária a lévai, báti, vezekényi és pápai protestánsok ügyében közös referátumot küld a királynak. A felségelőterjesztésben Hunyady László kancelláriai titkár az érintettek nyilvános vallásgyakorlatának eltiltása és iskoláik elvétele mellett foglalt állást. 1719. szeptember 30. **16. sz. dokumentum.**
16. Mivel a királyi rendelet még mindig késik, a pápaiak a lévaiakkal, bátiakkal és vezekényiekkel közösen a királyhoz nyújtanak be felségfolyamodványt vallásuk szabad gyakorlása érdekében. 1719. november 12. körül. **17. sz. dokumentum.**
17. A különféle vallásügyi panaszokkal az 1719. december 5-én tartott miniszteri konferencia is foglalkozott. Javaslatukra a király aznapi dátummal adta ki régóta várt rendeleteit. A pápaiak számára szóló, Kenessey részére címzett királyi rendelet szövege: **18. sz. dokumentum.** A lévaiak, bátiak, tótvezekényiek és endrődiek, pontosabban ágenseik részére szóló rendelet: **Liszkay¹¹ 142. sz.**
18. A pápai reformátusok a királyi rendeletet úgy értelmezik, hogy az 1715. évi 30. törvénycikk kiadása idején fennálló helyzet visszaállítására kaptak felszólítást, így — mintegy féléves fontolgatás után — 1720 júniusának végén vagy júliusának elején kinyitják templomukat, és újra ott tartják istentiszteleteiket. Volkra püspök és főispán azonban másként értelmezte az érintett passzust: a rendelet kiadásának napján fennálló viszonyokat tekintette mérvadónak, így szinte tiltsa el végleg a pápai reformátusokat a templom használatától, vagy egyértelműen oldja fel a tilalmat. 1720. augusztus eleje. **19. sz. dokumentum.**
19. Volkra püspök felségfolyamodványára a király igen gyorsan lép, újabb rendeletet ad ki, most Veszprém vármegyének címezve. A status quot korábbi rendelete kiadásának időpontjára érte az akkori állapotokat rendeli visszaállítani és a vallásügyi bizottság döntéséig fenntartani, így

¹¹ LISZKAY József: A pápai evang. reform. Egyház levéltára 1510–1811. Pápa, 1875. (a továbbiakban: LISZKAY1875.). A rendelet megtalálható még: Acta commissionis religionalis Pestensis (A pesti vallásügyi bizottság iratai). DREKK Kézirattár, O. 4.m. 216–217.

a megyével eltiltatja a pápai reformátusokat templomuk használatától. 1720. augusztus 19. **20. sz. dokumentum.**

Ezzel a rendelettel lezárult az 1718 nyarától tartó küzdelem. A teljesen szabad nyilvános vallásgyakorlatot a pápai reformátusok kénytelenek voltak feladni az 1719. április 2-i és december 5-i helyzetnek megfelelően, vagyis a templomi istentiszteletekkel fel kellett hagyniuk. A templomot azonban most sem adják át az Esterházyaknak, épülete az egyházközség tulajdonában marad, a kollégium használja raktár gyanánt. Az istentiszteletek tovább folynak, újfent abban a fedeles színben, mely Eöry Pordán Ferenc telkén épült fel. Megmaradnak a lelkészek, és eredeti épületében tovább működik az iskola is.¹²

A teljesség kedvéért meg kell említenünk, hogy az 1718–20-as küzdelmek utóvédharcaként az 1720 és 1749 közti 29 évben is fellángolnak időnként vallási jellegű ellentétek, de ezek viszonylag hamar elsimulnak. A kronológiai sort tehát — pusztán az említés szintjén — hadd egészítsük ki ezeknek a felsorolásával.

III. Utóvédharcok:

1. Pongrácz Gáspár pápai katolikus plébános 1727. november 12-én tiltakozik az ellen, hogy a reformátusok nekiálltak az iskola udvarán álló torony kijavításának, hiszen ez felborítja az 1719. december 5-i status quo-t. A reformátusok november 16-án válaszolnak, miszerint ez a csekély javítás nem sérti a fennálló helyzetet. December 13-án a plébános terjedelmes ellenválaszban egy sor országos szintű katolikus sérelmet is felsorol, és most már a telek birtokjogát is megtámadja, azt állítva, hogy egykor Szapolyai János adta a pápai plébániának az uradalom földjeiből.¹³
2. Hosszabb csend után újra a földesúr, Esterházy Ferenc gróf veszi át a kezdeményezést. 1730. február 25-én a vármegye útján felszólítja a pápai reformátusokat, igazolják birtokjogukat, vagy ha erre nem képesek, adják át a telket, a rajta felhúzott épületek becsértékét pedig kifizetni ígéri. **Liszokay 182. sz.** A reformátusok válasza arra épül, hogy a királyi rendeletek értelmében a vallásügy a pesti vallásügyi bizottság döntéséig maradjon változatlan állapotban. **Liszokay 183. sz.** A többszöri levélváltást (**Liszokay 184-185. sz.**) a király 1730. április 25-én kiadott rendelete zárja le, mely úgy intézkedik, hogy a földesurak elvehetik az őket illető telket, de akkor a vármegye gondoskodjon arról, hogy helyette másik alkalmas telket kapjanak a vallásgyakorlat foly-

¹² TÓTH 1941. 140–141, 171–172.; TRÓCSÁNYI 1981. 55.

¹³ LISZKAY 1875. 177. sz.; TÓTH 1941. 142–144.

tatására, mert ez a vallásügyi bizottság döntéséig fenn kell, hogy maradjon. **Liszokay 186. sz.** Mivel a földesúr végső céljával ez a megoldás ellenkezett volna, az ügy itt csendben lezárult.¹⁴

3. Borsay Pál pápai katolikus plébános 1740-ben feljeleni a reformátusokat a vármegyén amiatt, hogy az ott lakó evangélikusok körében is végeznek keresztelest, esketést és temetést. A vármegye ettől 1740. április 3-án eltiltja a pápai reformátusokat. **Liszokay 240. sz.** Ezek a felvetett problémákra kielégítő választ adtak. **Liszokay 241. sz.** Így ez az ügy is lezárult.¹⁵

Ezekről a kisebb konfliktusokról eltekintve az 1720 őszére kialakult, fentebb felvázolt helyzet változatlanul fennmaradt majd 30 éven át, egészen 1749 végéig. Akkor egy újabb támadási hullám indult, ez pedig 1752. május 12-én a pápai református egyházközség elűzésével és a kollégium bezárásával végződött, és kezdetét vette a szintén majdnem 30 évig tartó adászteveli korszak.

Ezek után lássuk az iratokat, melyek élén most is Eöry János kéziratának a korszakra vonatkozó részlete áll!

Végül függelék formájában egy listát közlünk az előző két közleményben előfordult dokumentumok újabb forráshelyeiről. Ezek a másolatok már a két publikáció megjelenése után kerültek elő levéltárunk folyamatban lévő rendezési munkálatai során, és a teljességre törekvés érdekében fontosnak ítéltük megjelentetésüket.

* * *

¹⁴ TÓTH 1941. 144–146.; TRÓCSÁNYI 1981. 55.

¹⁵ TÓTH 1941. 146–147.

13.

Eöry János feljegyzése az 1718–20. évek történetéről III.

Eredeti: A Pápai Evangelico Reformata Helvetica confession lévő Ecclesianak rövid Historiaja es sok féle fatumai címet viselő 31 oldalas füzet (későbbi kéz által feltüntetve: Eöry János kurátor kézírata).

Lelőhely: DREL, Pápai református egyházközség iratai. 62.e. (régébbi, kézírattári jelzete: O. 788.) Az alább közölt rész a 9–13. oldalakon található.

Kiadás, regeszta: —

[...] Ezen Instantiara¹⁶ sem Közöltetett s ki nem adatott a' V[árme]gye Rescriptuma¹⁷ Parja¹⁸, hanem a' Papai Deputatusok¹⁹ előtt el olvastatott. Ez meg léven ismet Instaltak²⁰ a' Papai Deputatusok a' Cancellarian illy Értelemmel.²¹

Mind a' Törvény, mind az Hazai Regi be vett szokás szerent a' ki Párt Kér, annak ki kel adni, Kúlómben, nem tudván, mi van ellene föl téve, nem tud fundamentumossan²² felelni, mert egy olvasásbul senki sem foghat meg mindeneket, Kivalt az ilyen hoszsu stilusu Irást, a' millyen a' V[árme]gyéjé. Azert tovább is esedeznek a' Parnak Communicatiojáért²³ s ki adásáért.

Ezen második Instantiara is negativa²⁴ adatott, azért a' mennyire egy olvasasbul értelmet vehettek a' Deputatusok, ekkeppen feleltek a' V[árme]gye Rescriptumára.²⁵

Emlékezni meltoztatik a' fölseges Cancellaria, hogy mi a' fölseges Parancsolatnak, mely a' Grofok Informatiojara²⁶ érkezett, engedelmeskedünk addigis, mig eő fölsege minket is meg halgatován Kegyelmissen minket protegalni²⁷ fog. A' minthogy fölseges Cancellaria által be is attuk alázatos Instantiankat, mely minekeőtte ő Fel-sége eleiben terjesztetett volna, teczet a' [felséges] Cancellarianak Investigatiot²⁸ parancsolni, es addig is magános Házban a' magános Isteni Tiszteletet nekünk Kegyessen meg engedni. De az Investigatiot a' V[árme]gye veghez nem vitte, sem a' Grofok pro remonstracione absoluti Juris Dominalis²⁹ valami Documentumot³⁰ nem

¹⁶ instantia (latin) = folyamodvány, kérvény

¹⁷ rescriptum (latin) = leirat, válaszirat

¹⁸ par (latin) = másodpéldány, átirás, másolat

¹⁹ deputatus (latin) = küldött

²⁰ instál (a latin instantia szóból) = folyamodik, kérvényez

²¹ Ez a 14. sz. dokumentum.

²² fundamentumossan (a latin fundamentum szóból) = alaposan

²³ communicatio (latin) = közlés

²⁴ negativa (latin) = tagadó válasz

²⁵ Ez a 15. sz. dokumentum.

²⁶ informatio (latin) = tudósítás, jelentés, beszámoló

²⁷ protegal, protezsál (a latin protegere szóból) = védelmez, oltalmaz

²⁸ investigatio (latin) = vizsgálat, kivizsgálás

²⁹ pro remonstracione absoluti juris dominalis (latin) = a korlátlan földesúri jog bizonyítása érdekében

³⁰ documentum (latin) = irat

mutattak, magok Expositiojat³¹ nem legitimálták³², a' Generalis³³ Gyűlés is nem az Investigatorul discouralt³⁴, hanem nagyobb részint abból állott a' beszéd, hogy Pápaiakat meg kel büntetni az F[elséges] Cancellaria Engedelme mellet el kezdett Exercitiumért³⁵, holot pedig azon Cancellaria Decretuma³⁶ már előbb a' Particularis³⁷ Gyűlésen el olvastatot, acceptaltatott³⁸, senki ellene nem szollott, Ki vévén az Uraság Tisztjeit. Így lett osztan, hogy sine nobis de nobis³⁹ Informatio Kúldetett fel, melyben állittatik, hogy csak a' Papista⁴⁰ földes Uri Jus⁴¹ hagyatott in salvo⁴² Törvény által, holot pedig az 1. ar[ticu]lus 1608.⁴³ minden maganos földes Ur Joszagan, úgy a' Fiscusén⁴⁴ is szabad Exercitiumot enged a' Protestansoknak, sőt Debreczenben is Jure Fiscii Regii⁴⁵ vitetett be a' Catholica Religio⁴⁶ Exercitiuma. A' fiscus maga Joszágán senkit sem bánt, tehát más privatus⁴⁷ földes Urak sem vendicalhatnak⁴⁸ a' Clausula⁴⁹ szerent salvo jure⁵⁰ magoknak Imperiumot in Conscientias⁵¹. Meg ismerik magok a' Grofok a' Rescriptumban, hogy Pápán Curia⁵² vagynak, de mi a' mi Curiainkal a' Grofok Jus Patronatusat⁵³ nem bántjuk, vagyon Pápán Pápista Parochia⁵⁴, Plebanus, Templom és szerzetesek, ezek között gyakorolhattya magát a' Grofok Jus Patronatusa. De mi sem akarjuk, hogy minden Curia Predikatort tarcson, csak a' Regi, Közönséges Religiobéli

³¹ expositio (latin) = fejtegetés, érvelés

³² legitimál (a latin legitimare szóból) = törvényesít, törvényesen alátámaszt, bizonyít

³³ generalis (latin) = általános, köz-. A vármegyei közgyűlésen (generalis congregatio) a vármegye tisztikara mellett minden nemesnek joga volt személyesen megjelenni.

³⁴ discourál (a latin discourare szóból) = beszélget, megvitát

³⁵ exercitium (latin) = gyakorlat (itt: vallásgyakorlat)

³⁶ decretum (latin) = rendelet

³⁷ particularis (latin) = részleges. A kisgyűlés (particularis congregatio) a vármegye tisztikarának összejövetele a nemesség részvétele nélkül.

³⁸ acceptál (a latin acceptare szóból) = elfogad

³⁹ sine nobis de nobis (latin) = nélkülünk rólunk

⁴⁰ pápista = katolikus

⁴¹ jus (latin) = jog

⁴² in salvo (latin) = épségben, érvényben

⁴³ 1. articulus 1608. (latin) = 1608. [évi] 1. törvénycikk. Részletes ismertetése az 1. közlemény bevezetésében olvasható.

⁴⁴ fiscus (latin) = kincstár

⁴⁵ jure fiscii regii (latin) = a királyi kincstár jogán

⁴⁶ Catholica religio (latin) = katolikus vallás

⁴⁷ privatus (latin) = magán

⁴⁸ vendicál (helyesebben: vindicál; a latin vindicare szóból) = magának tulajdonít

⁴⁹ clausula (latin) = kikötés, feltétel, záradék

⁵⁰ salvo jure ... (latin) = ...jogának fenntartásával. (szokásos záradék a kiváltságlevelekben). Az 1681. évi 25. törvénycikk híres *salvo jure dominorum terrestrium* (a földesurak jogainak fenntartásával) záradékáról van szó, melyről az 1. közlemény bevezetője szól részletesen.

⁵¹ imperium in conscientias (latin) = hatalom, uralom a lelkiismeret felett. A fejtegetés szerint az előző jegyzetben emlegetett *salvo jure [dominorum terrestrium]* záradék nem lehet alapja annak, hogy a földesurak jobbjaiak lelkiismeretén uralkodjanak.

⁵² curia (latin) = (nemesi) telek

⁵³ jus patronatus (latin) = kegyúri jog

⁵⁴ parochia (görög eredetű latin) = plébániaépület, paplak

Szabadcságért Instállunk. Az említett 1691. 2^a Apr[ilis] költ Parancsolat⁵⁵ az egész országban sehoh se publicaltotot⁵⁶, de egyéb erant annak is Explanatioja⁵⁷ az Articularis Commissiora⁵⁸ tartoznék. Mi soha se tagadtuk, hogy a' Grofoknak Jussok ne legyen Pápán, de nem az egész Város erant, mert a' Curialistakra⁵⁹ nem extendaltatik⁶⁰. Articulariter⁶¹ van az az ország által determinálva⁶², hogy Non Obstante [Venerabilis] Cleri et Saecularium Contradictione⁶³ a' Religio szabadcsága meg állyon, nem is lett volna sziükség a' Contradictiora⁶⁴, ha a' Catholicus földes Urak Jussa in salvo hagyatott volna. Evégre a felséges] Cancellarián alázatosan Instalunk, meltoztassék magok Relatiojokat⁶⁵ a' felséges] Király eleiben terjesztetni, hogy mi a' Regi és s[e]lcu[m]ot⁶⁶ is fellyűl hallado Religion⁶⁷ szabad folytatásában protegaltassunk s conservaltassunk⁶⁸, a' Grofok pedig, ha mi⁶⁹ abusust⁷⁰ vagy Contraventiőt⁷¹ ab annis 1681. et 1687.⁷² tudnának mutatni, az Articularis Commissiora /:melyrűl a' Törvény így szol: Talia per Regios et Regni Commissarios articulariter ordinatos examinanda, praeuiaque ad Suam Majestatem Sanctissimam eorundem relatione ex Benigna ejusdem ratificatione complananda et executioni debitae demandanda, omniaque ad articulare[m] statum et genuinum eorundem sensum secundum Explanaciones Regias reponenda et manutenenda, non attenta quorumvis contradictione⁷³:/ igazittassanak.

⁵⁵ Az 1691. április 2-án kiadott Lipót-féle törvénytárgyalásról van szó. Részletes kifejtése: 1. közlemény, 68. és 2. közlemény 53. jegyzet.

⁵⁶ publicál (a latin publicare szóból) = közöl, nyilvánossá tesz

⁵⁷ explanatio (latin) = magyarázat, kifejtés

⁵⁸ articularis commissio (latin) = törvénycikk [által felállított] bizottság

⁵⁹ curialista, kurialista (a latin curia szóból) = egytelkes nemes

⁶⁰ extendál (a latin extendere szóból) = kiterjeszt

⁶¹ articulariter (latin) = törvény által, országgyűlésileg

⁶² determinál (a latin determinare szóból) = meghatároz, elrendel

⁶³ non obstante venerabilis cleri et saecularium contradictione (latin) = a tisztelendő [katolikus] papság és világiak ellentmondását figyelmen kívül hagyva. Az 1647. évi 5. törvénycikkben szereplő kitétel, ezzel együtt lett megerősítve az I. Rákóczi György fejedelemmel kötött linzi béke. Ott pontosabban a következőképpen szerepel: *contradictionibus dominorum cleri et aliorum quorumvis secularium catholicorum non obstantibus*, vagyis: a papi rendből való uraknak és bármely más világi katolikusoknak ellentmondásait figyelembe nem vévén. Az 1608–1657. évi törvénycikkek. Ford. Kolosváry Sándor, Óváry Kelemen, jegyz. Márkus Dezső. Bp., 1900. Magyar Törvénytár (Corpus Juris Hungarici) 1000–1895. Szerk. Márkus Dezső. 421–423. A fordítás tőlem van.

⁶⁴ contradictio (latin) = ellentmondás

⁶⁵ relatio (latin) = jelentés

⁶⁶ saeculum (latin) = évszázad

⁶⁷ religio (latin) = vallás

⁶⁸ conservál (a latin conservare szóból) = megőriz, megvéd

⁶⁹ értsd: valami

⁷⁰ abusus (latin) = visszaélés

⁷¹ contraventio (latin) = ellenszegülés, ellenállás

⁷² ab annis 1681. et 1687. (latin) = az 1681. és 1687. évektől

⁷³ Lapszéli beszúrás: 30:1715. Az idézett szöveg valóban az 1715. évi 30. törvénycikkből való, fordítása: *Az ily eseteket a királynak és országnak törvény útján kirendelt biztosai vizsgálják ki, és miután Ő Szentséges Felségének korábban jelentették, ennek kegyes jóváhagyása alapján rendezzék el*

Ezek így léven, és a' Dolog a' fölséges Ministerialis Conferentian⁷⁴ is meg vizsgaltván, még is a' Királyi Resolutio⁷⁵ halladván⁷⁶, ismét a' Pápaiak és Lévai Reformátusok, Bätth névű Augustana Confession⁷⁷ lévőekkel egyútt ilyen Instantiat nyujtottak bé eö fölségéhez.⁷⁸

Fölsegednek vele születtett Kegyessége Igassaga ujra minket arra kényszerit, hogy ujjobban is fölseged előtt installyunk. Mivel fölseged minden Religionalis Controversiaknak⁷⁹ el intézésere és le csendesítésere meg 1713 esztenében Commissiot⁸⁰ rendöltni, és Diaetaliter⁸¹ is anno 1715. articullo 30.⁸² ezt meg ujjittani, Commissariusokat⁸³ denominalni⁸⁴, addig pedig, hogy senki a' Religio Dolgában ne háborgattassék, Kegyelmissen parancsolni méltoztatott, mi is ezen esetbe alázatos Instansok⁸⁵ lévén, és harmincz öt hetektül fogva a' Kegyelmes Királyi Resolutiora itt varokozván minden alázatossaggal Installunk, hogy ez előtt hat heekkel referaltatott⁸⁶ Dolgunkban Kegyelmes Resolutiot adni méltoztassék.

Mind ezekre Anno 1719. Die 5^a Decembris⁸⁷ ilyen kegyelmes Resolutiot adott Carolus VI^{tus}⁸⁸ fölséges Királyunk.⁸⁹

Fölséges Császár és Királyunk neveben Nemes Kenessei Istvánnak, Pápaiak Agensének⁹⁰ és Sollicitatoranak⁹¹ jelentetik: Hogy minden Gravamenjeiket⁹²,

és végezzék el a kellő végrehajtást, és mindent állítsanak vissza a törvénycikkek szerinti állapotba és azoknak a királyi magyarázatok szerinti valódi értelmébe, és abban őrizték meg, figyelmen kívül hagyva bárki ellentmondását. Az 1657–1740. évi törvénycikkek. Ford. Tóth Lőrinc, jegyz. Márkus Dezső. Bp., 1900. Magyar Törvénytár (Corpus Juris Hungarici) 1000–1895. Szerk Márkus Dezső. 462–463. A fordítást jelentősen kiigazítottam. Magyarzata megtalálható az 1. közlemény bevezetőjében.

⁷⁴ ministerialis conferentia (latin), Ministerialkonferenz (német) = miniszteri konferencia. 1709-től a XVIII. század közepéig fennálló uralkodói tanácsadó testület, melynek tagjai valóságos titkos tanácsosi címmel általában a központi hatóságok vezetői voltak.

⁷⁵ resolutio (latin) = határozat, rendelet

⁷⁶ Értsd: halasztódván, késvén.

⁷⁷ Augustana confessio (latin) = ágostai (augzburgi) hitvallás (az evangélikusok tantételeinek foglalata)

⁷⁸ Ez a 17. sz. dokumentum. A többieknek adott válasz: 1719. XII. 5. Bécs. LISZKAY 1875. 61. (142. sz.)

⁷⁹ religious controversia (latin) = vallásügyi vita, összetűzés

⁸⁰ commissio (latin) = bizottság

⁸¹ diaetaliter (latin) = országgyűlésileg, országgyűlés útján

⁸² anno 1715. articulo 30. (latin) = az 1715. évben, a 30. törvénycikkel

⁸³ commissarius (latin) = biztos, kiküldött, bizottsági tag

⁸⁴ denominál (a latin denominare szóból) = kijelöl, kinevez

⁸⁵ instans (latin) = kérelmező, folyamodó

⁸⁶ referál (a latin referre szóból) = előterjeszt, jelent

⁸⁷ anno 1719. Die 5^a Decembris (latin) = az 1719. évben, december 5. napján

⁸⁸ VI. Károly német-római császár (1711–1740): megválasztják 1711. október 12-én, megkoronázzák Majna-Frankfurtban 1711. december 22-én. Meghal 1740. október 20-án Bécsben. Magyar királyként III. Károly (1711–1740). Megkoronázása: 1712. május 22. Pozsony.

⁸⁹ Ez a 18. sz. dokumentum.

⁹⁰ agens (latin) = ügyvivő

⁹¹ sollicitator (latin) = gondnok

⁹² gravamen (latin) = nehézség, teher, sérelem

Panaszszáikat az *Agens Principalissainak*⁹³, nevezetesen Grof Eszterházi Joseffel és Ferenczel lévőket elől vetette, és a' Ministerialis Conferentian is az Hazai Törvényekkel, nevezetesen az 25. et 26^{dik} An[n]i⁹⁴ 1681. ugy nemkülömben az 21^{dik} An[n]i 1687. es 30^{dik} Articulusokkal Anni 1715. Combinaltotta⁹⁵, et cum voto et opinione⁹⁶ maganak referaltotta⁹⁷. Mellyekre az a' Resolutio, hogy a' Panaszolkodok az elől számlált Törvényeken tul most semmi ujságot sem kérhetnek, sőt inkább azon Törvényekhez tartoznak magokat szabni, ők pedig azon Törvények ellen nyilván vétettek, azokat meg nem tartván, Groff Eszterhaziak pedig mint földes Urak es a V[árm]elgye Magistratusa⁹⁸, a' kik Pápán a' már meg holt Confiniumba⁹⁹, Véghelebe Királyi Parancsolat mellet az 30dik Articulushoz 1715. magokat szabtak, semmi hatalmassaggal, violentiava¹⁰⁰ nem argualtothatnak¹⁰¹, azert ő Főlsége tovab és azon Articularis Determinatio¹⁰² mellet maradván, mivel a' Religio Dolgában mar Commissio determinaltatott¹⁰³, és Commissariusok is denominaltattak, ki nevezettek, azon Commissio előtt a' Panaszokodok magok panaszszait be adhattyak, a' Commissariusok pedig pro Suprema Regia Decisione¹⁰⁴ ő főlségének referallyák. Addig is pedig, valamellyek eddig törtentek, a' Commissio ki menetelég in statu quo¹⁰⁵, azon állapotban maradjanak, és meg nem engettetik, hogy az Articulusban meg nevezett Helyeken a' Religio Exercitiumaban valaki meg háboritassék, turbaltassék¹⁰⁶.

Evőgre a' nevezett Agens és Sollicitator, es ő általa Principalissai is Királyi név alatt intetnek, hogy a' praecitalt¹⁰⁷, es a' 30.¹⁰⁸ articulusokhoz an[n]i 1715. és azok mellet meg engettett Királyi Gratiahoz¹⁰⁹ és Kegyelemhez tarcsák magokat, azokkal viszsza ne ellyenek, hanem várjanak a' Commissionak végezeésével a' Királyi Determinatiotul¹¹⁰.

Pápára haza érkezően Tekintetes Kenessei István Ur, ezen Királyi Parancsolat erejével oda hagytak a' Privata Házat¹¹¹, és az előbbi oda föllyebb említett Oskola mellet lévő Régi Kő Templomokban el kezdették Conti-

⁹³ principalis (latin) = (itt): küldő fél

⁹⁴ anni ... (latin) = az ... évnék a ... (birtokos eset)

⁹⁵ combinál (a latin combinare szóból) = összevet, összeegyeztet, összehasonlít

⁹⁶ et cum voto et opinione (latin) = és véleményezéssel és javaslattal

⁹⁷ referál (a latin referre szóból) = jelent, előterjeszt

⁹⁸ magistratus (latin) = (itt): tisztikar

⁹⁹ confinium (latin) = végvidék, határvidék, „véghely”

¹⁰⁰ violentia (latin) = erőszak

¹⁰¹ arguál (a latin arguere szóból) = vádol

¹⁰² articularis determinatio (latin) = országgyűlési határozat, végzés

¹⁰³ determinál (a latin determinare szóból) = határoz, meghatároz

¹⁰⁴ pro suprema regia decisione (latin) = legfőbb királyi döntésre

¹⁰⁵ in statu quo (latin) = [azon] állapotban, amelyben [akkor volt]

¹⁰⁶ turbál (a latin turbare szóból) = háborgat, megzavar

¹⁰⁷ praecitalt (a latin praecitare szóból) = feljebb idézett

¹⁰⁸ Helyesen 31. A javítás alapja a 18. sz. dokumentum.

¹⁰⁹ gratia (latin) = kegy

¹¹⁰ determinatio (latin) = határozat, végzés

¹¹¹ privata ház (a latin privatus szóból) = magánház

nualni¹¹² a' Pápai Reformatusok magok Religioja Exercitiumat, de ez, O fájdalom!, Egy Holnapnál tovább alig tartott. Ismét föl Költ ellenünk a' Veszprémi Püspök es fő Ispány Groff Otto Keresztelő János a' Volkra. Vádolo panaszt tett a' Pápaiak ellen ő főlsege előtt¹¹³, melyre is illy értelmű Inhibitorium¹¹⁴, Királyi Parancsolat jót a Vármegyére Anno 1720. Die 19^a Augusti¹¹⁵.

Főlseges¹¹⁶ VI^{dik} Cároly Császár és Magyar Országi Király a' Veszprémi Püspök és Fő Ispány által Kedvetlen értette, hogy minekutánna a' Vármegye a' mi Kegydmes Királyi Parancsolatunk erejével a' Pápai Helv[etica] Confession]¹¹⁷ lévőket a' Publicum Exercitiumtul¹¹⁸ eltiltotta, el állottak ugyan a' Templomban való bé járassal, és magános Privata házban continuáltak Isteni Tiszteleteket, ez eőtt mind azon által egynehány napokkal, nem tudatik, mitől indítottak, magok auctoritassabol¹¹⁹ ismét az előbbi Oratoriumokban¹²⁰ bé mentek, és a' Publicum Religionis Exercitiumot¹²¹ ot Continualni nem irtoznak. Mivel pedig Kegyelmissen azt Resolváltak¹²¹, hogy a' Religio Dolgában az egész országban az Articularis An[ny]li 1715. 30. commissio¹²² /:mely is ezen folyo esztendőben Első Novemberben Budan el fog kezdődni:/ végéig minden azon állapotban maradjon, a' melyben 1719. esztendőben 5^{dik} Decemberben találatott. S ezen Resolutionkat a' Pápaiaknak is Ablegatusok¹²³ által per Speciale Decretum nostrum¹²⁴ hírül adtuk. Evégre a Vármegyének erőssen Parancsollyuk és Committályuk¹²⁵, hogy vevén ezen Irásunkat, a' mi Királyi nevünkben említett Pápai Lakosokat admoneallyátok¹²⁶, hogy a' föllyebb emlitet Kegyelmes Királyi Deteminationhoz, melyet különös Decretumunk mellett nekik ki adattunk, magokat tarcsak, sub Incursu gravis Indignationis nostrae Regiae.¹²⁷

Ezen Királyi Parancsolat mellet el tiltotvan a' V[árme]gye által a' Pápaiak Templomokat Pusztán hagyták, de magok birtokokban Oskolával es Parochialis Hazoikkal együtt meg tartottak, két Predikatorjaik is meg marattak, az oskolaban az Ifjuság békével tanittatott, hanem az Isteni Tiszteletet

¹¹² continuál (a latin continuare szóból) = folytat

¹¹³ Ez a 19. sz. dokumentum.

¹¹⁴ inhibitorium (latin) = eltöltő parancsolat

¹¹⁵ Anno 1720. Die 19^a Augusti (latin) = az 1720. évben, augusztus 19. napján

¹¹⁶ Ez a 20. sz. dokumentum.

¹¹⁷ Helvetica confessio (latin) = helvét hitvallás (a reformátusok tantételeinek foglalata)

¹¹⁸ publicum [religionis] exercitium (latin) = nyilvános [vallás]gyakorlat

¹¹⁹ auctoritas (latin) = (itt:) kezdeményezés, hatalom

¹²⁰ oratorium (latin) = imaterem, imaház

¹²¹ resolvál (a latin resolvere szóból) = határoz, rendel

¹²² articularis anni 1715. 30. commissio (latin) = az 1715. évi 30. törvény cikk [által elrendelt] bizottság

¹²³ ablegatus (latin) = küldött, követ

¹²⁴ per speciale decretum nostrum (latin) = különleges rendeletünk útján

¹²⁵ committál (a latin committere szóból) = meghagy

¹²⁶ admoneál (a latin admonere szóból) = figyelmeztet

¹²⁷ sub incurso gravis indignationis nostrae regiae (latin) = súlyos királyi neheztelésünk büntetésével számolva

másodszer is által vitték magok Privata Curialis Házához, ahol most is az ő Publicum Exercitiumjok és Templomjok fenn áll, ott gyakoroltak Religiojok Exercitiumat.

Tandem Anno 1730. Die vero 25^a Mensis Februarii¹²⁸ Meltsagos Grof Eszterházi Ferencz Ur a' Parochialis Házok eránt Törvényessen admonealtotta a' Pápaiakat [...].

14.

K. n. [1719. július-augusztus]

A pápai reformátusok újra kéri a kancelláriát, hogy másolatban adja ki nekik Veszprém vármegye róluk szóló jelentését.

Fennmaradási formája: füzetbe másolt szöveg.

Lelőhely: Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetitur, qualiter contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1749:10. 38.

Kiadás: —

Regesza: —

Megjegyzés: A füzet az irat előtt a következő bevezető szöveget közli: *Post praesentatam praemissam instantiam petita informationis paria coram deputatis Papensibus perlegebantur, ipsa vero copia non est extradata. Non obtentis ergo informationis paribus petitio parium sequentibus iterato humillime adursa est.* **Magyar fordítása:** A fenti kérvény benyújtását követően a pápai küldöttek előtt felolvasták a tudósítást, miután ők kérték annak másolatát. Mivel tehát a tudósítás másolatát nem kapták meg, a másolat kérése ismételteligen alázatosan meg lett sürgetve a következő [szavakkal].

Excelsa Cancellaria Regio Hungarica Aulica, domini, domini gratiosissimi!

Quod ulterius etiam, excelsa cancellaria, circa gratiose extradanda transmissa in negotio nostro informationis paria demissa hacce instantia nostra molesti esse necessitemur, humillime petimus veniam, et siquidem aliunde tam juxta positivas leges patrias, quam antiquam consuetudinem in minimis etiam negotiis eorum, in quibus status et fundamentum causae radicare videretur, paria patentibus¹²⁹ jure merito concedi consuevissent, nec secus ad quavis obiecta directe respondere et replicare quispiam posset, priusquam eadem secum tempestive communicentur et ruminentur. Ex sola vero longiori stylo concinnatae informationis perlectione universa essentialia semel pro semper citra oblivionem observare, ac per consequens conformem ad universa audita replicam adornare, veluti nobis difficillimum, ita, excelsa cancellaria, ad quam pro gratiosa communicatione obliteratorum nos demisse recurrere semper oportebit, taediosum summe et molestum foret.

¹²⁸ tandem anno 1730. Die vero 25^a Mensis Februarii (latin) = végül az 1730. évben, mégpedig február hónap 25. napján

¹²⁹ A szövegben helytelenül: patentibus.

Ea propter excelsam cancellariam iterato demisse exoramus, quatenus ob avertendum necessariae defensionis nostrae obstaculum eiusdem informationis paria nobis gratiose extradari facere dignaretur.

Gratiosam praestolaturi resolutionem perseveramus excelsae Cancellariae Regio Hungaricae Aulicae

humillimi servi: universi nobiles, caeterique incolae et inhabitatores privilegiati oppidi Papa Helveticae confessioni addicti

MAGYAR FORDÍTÁS

Felsőleges Magyar Királyi Udvari Kancellária, igen kegyelmes urak!

Igen alázatosan kérünk bocsánatot, amiért, felsőleges kancellária, továbbra is alkalmatlankodni kényszerülünk ezen alázatos kérvényünkkel a mi ügyünkben átküldött tudósítás másolatának kegyes kiadásával kapcsolatban, de mivel mind a hazai írott törvények, mind pedig az ősi szokás szerint a legcsekélyebb ügyekben is a kérvényezőknek méltán és jogosan ki szokták adni azoknak [az iratoknak] másolatait, melyekben gyökerezni látszik az ügy mibenléte és alapja, egyébként nem tudnak semmit sem egyenesen felelni és válaszolni bármilyen felvetésre, ha korábban ugyanazokban időben nem részeltetik őket, és ezeket nem tanulmányozhatják át, számunkra pedig igen nehéz a hosszabb szöveggel megfogalmazott tudósítás egyetlen felolvasásából az összes lényeges dolgot egyszer s mindenkorra feledés nélkül megjegyezni, és ebből következően minden hallott dologra megfelelő választ nyújtani, ezért, felsőleges kancellária, állandóan igen alázatosan kell folyamodnunk az elfeledhető dolgok kegyes közléséért, ami igen unalmas és terhes dolog lehet.

Ezért a felsőleges kancelláriát ismételten igen alázatosan kérjük, hogy szükséges védelmünk [eme] akadályának elhárítása érdekében kegyesen méltóztassék kiadni nekünk ugyanezen tudósítás másolatát.

Kegyes rendeletére várakozván maradunk a felsőleges Magyar Királyi Udvari Kancelláriának legalázatosabb szolgálói: Pápa kiváltságolt mezőváros helvét hitvallásnak elkötelezett összes nemese és többi lakosa

15.

K. n. [1719. július–szeptember]

A pápai reformátusok érveik ismertetése után újra kérik a kancelláriát, jelentésükkel segítsék elő a királynál szabad vallásgyakorlatuk visszaállítását.

Fennmaradási formái: A: egyszerű másolat.

B: füzetbe másolt szöveg.

Lelőhely: A: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1719:5.

B: Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetum, qualiter contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1749:10. 38-42.

Kiadás: —

Regesza: —

Megjegyzés: **B** az irat előtt a következő bevezető szöveget közli: *Informationis paribus nec ad iteratas instantias per excelsam cancellariam extradatis ad informationem inelyti comitatus in tantum, in quantum ex nuda perlectione observari potuit, sequentibus responsum extilit. Magyar fordítása:* Miután a tudósítás másolatát az ismételt kérvényre sem adta ki a felséges cancellária, a tekintetes vármegye tudósítására úgy, amennyire az megjegyezhető volt egyetlen felolvasással, válasz született a következő [szavakkal].

Egy másik forrás, mely több dokumentumunkat is közli, először valószínűleg ezt is tervbe vette, végül azonban nem másolta be. Írt viszont egy bevezető szöveget hozzá: *Siquidem vero eadem in contrarium Suae Maiestati facta repraesentatio non statim in trutinam fuisset assumpta, ideo ad excelsam Cancellariam Hungarico Aulicam nobiles et incolae Papenses Helveticae confessioni addicti sequentem ad priores instantias provocantem porrigunt humilimam instantiam. Magyar fordítása:* Mivel pedig ugyanez az Öfelségének ellenkezőleg benyújtott jelentés¹³⁰ nem azonnal lett megfontolásra felterjesztve, ezért a felséges Magyar Udvari Kancelláriához a helvét hitvallásnak elkötelezett pápai nemesek és lakosok a korábbi kérvényekre hivatkozó következő igen alázatos folyamodványt nyújtották be. Dunántúli református egyházkerület közgyűlési jegyzőkönyvei, 2. sz. kötet (1652–1800). DREL I. 1. a. 270.

Excelsa Cancellaria Regio Aulica Hungarica, domini, domini nobis gratiosissimi!

Gratiose recordari dignabitur eadem excelsa cancellaria, qualiter virtute benigni mandati Caesareo Regii ad informationem et a latere factam instantiam illustrissimorum dominorum comitum Josephi senioris et Francisci junioris Eszterházy de Galantha a continuatione liberi exercitii religionis nostrae in oppido Pápa inhibiti existentes ex debito, eoque humillimo eiusdem benignae Caesareo Regiae commissionis respectu demisse morem gerere non intermisimus eousque, donec a Sua Sacratissima Maiestate, domino, domino nostro clementissimo /:hoc in passu motivis et rationibus per nos submissee exhibitis informata:/ clementissimam regiam protectionem imploraremus. Verum quia haec eadem excelsa cancellaria, medio cuius praemissa efficere intendebamus, quatenus ante fiendam Suae Sacratissimae Maiestati eatenus demissam resolutionem praetitulati quoque domini comites qua primi informantes de iisdem motivis nostris pro petita nostra benigna manutentione porrectis coram inelyto comitatu Veszprimensi audiantur, juraque sua eatenus producere teneantur, gratiose censusset, ac interea exercitium religionis nostrae in privata tamen domo gratiose indulisset, eidemque inelyto comitatui hanc gratiosam suam mentem et opinionem medio gratiosi rescripti sui intimasset, intuitu cuius idem quoque inelytus comitatus generalem suam congregationem in diem 26. et subsequentes jam elapsi mensis Junii, anni modo currentis 1719. probabiliter pro effectuatione in eodem gratioso excelsae cancellariae rescripto contentorum negotiorum praefixisset. Quo adveniente et nostrum quoque

¹³⁰ Ez a 4. és a mellékletként hozzá csatolt 5. sz. dokumentum. A bevezető szöveget közvetlenül megelőzően az utóbbi irat szövege van a kötetbe bemásolva.

nonnullis ibidem comparentibus non tam de punctis et motivis nostris per excelsam cancellariam regiam pro refutatione transmissis, sed potiori ex parte de poena instantanee nobis irroganda ob exercitium ex gratioso, ut praemissum est, indultu in eodem benigno rescripto contento in privata saltem domo continuatum disceptatum extitit, licet idem gratiosum rescriptum jam antecederet in alia inclyti comitatus congregatione exhibitum et nemine /:excepto officiali antelatorum dominorum comitum:/ contradicente acceptatum fuisset. Ac tandem de nobis sine nobis, ut innotuit, informatio huic excelsae cancellariae regiae submissa est, cuius copiam nec hucusque habere valuimus, verum ex gratiosa eiusdem excelsae cancellariae regiae concessione, quantum ex sola coram deputatis nostris facta perlectione observari potuit, in his potissimum rationibus consistit.

Prima ratio¹³¹, quod articulus 25. anni 1681. et eundem confirmans articulus 30. novissimae diaetae Poseniensis jus dominorum terrestrium intuitu exercitii religionis pro solis duntaxat Catholicis salvum relinquunt. Quod si autem contextus eorundem articulorum inspicitur, comperietur, quod in utroque articulus 1^{mus} anni 1608. sit confirmatus, qui liberum religionis exercitium non saltem in privatorum dominorum terrestrium, sed ipsius quoque fisci bonis admittit, et hoc ipse usus quoque in compluribus locis coronae fiscalibus, potissimum regiis civitatibus corroborat, imo et recens diaetale exemplum ratificat. In civitatem enim Debrecziniensem jure dominiis terrestribus per fiscum exercitium religionis Catholicae introductum est, et jam ibi virtute articuli huius jure fiscalis dominiis Catholicam religionem exerceri, aliam vero, videlicet Reformatam vigore itidem huius et in isto confirmati articuli 1^{mi} anni 1608. continuari, id quod in aliis quoque civitatibus practicaretur. Tanto igitur fortius in bonis dominorum saecularium, qui jure dominiis exercitium suae religionis, quam profitentur, introducere, sed alterius religionis exercitium impedire neutiquam possunt, alias maior ipsis in conscientias dominandi attribueretur licentia, quam ipsi regio fisco similia non turbanti. Salvum itaque manet dominorum comitum jus etiam patronatus, nam et parochiam et parochum et alia religiosorum suorum claustra sufficientia habent. Exempla quoque non desunt, sed ut nausea evitetur, saltem considerentur oppida Kecskemét, Tata et alia.

Secunda ratio, quod aliquot curiae Papae existentes jus dominale dominorum comitum, et in specie jus patronatus non tollant. Certum est, sed jam superius eatenus responsum nec intenditur per nos, ut quaelibet curia /:quales Papae dari ex parte dominorum comitum in eadem comitatensi informatione recognoscitur:/ praedicantem interteneat, sed ut exercitium pro tot curiis et domibus liberis per tam numerosam nobilitatem possessis ultra seculum continuatum in suo esse permittatur. Cui non obstat praetensa

¹³¹ A ez a szó hiányzik.

benigna Caesareo Regia adhuc in anno 1691. 2da Aprilis, ut praetenditur, elargita resolutio, quae salva semper benignae, ut praetenditur, resolventis Caesareo Regiae Maiestatis autoritate permanente nullibi in regno dignoscitur publicata aut in effectum deducta, quin si eatenus etiam domini comites aliquid juris contra nos formare possent, cum uti ipsi recognoscunt eiusmodi explanationum regiarum in articulo 30. novissimae diaetae Posoniensis fieri mentionem, hinc eventum quoque earundem a commissione¹³² articulari dependere. Ac proinde

tertia ratio. Exceptio videlicet contra forum ex articulo 14. anni 1618. subinducta et in fulcimentum huius allegatus per recognitionem nostram juris domini dominorum comitum a condominalitate resultus iisdem dominis comitibus nil adminicularentur, quia prouti jus domini simpliciter iisdem competere non denegavimus, sic etiam simpliciter et generaliter nunquam agnovimus, nec agnoscere possumus. Habent enim jus domini in sibi subiectos, non autem curialistas in negotiis saecularibus, in ecclesiasticis vero, conscientiae negotiis et respectu exercitii religionis iurisdictio illa restricta est ad statum praeallegatarum legum de eiusmodi libero religionis exercitio sancitarum, quae quidem leges ex plenitudine potestatis regiae non, ut eo intellectu, quo in ratione prima ab adverso haberetur, jus dominorum terrestrium intuitu exercitii religionis pro solis dumtaxat dominis Catholicis salvum relinquunt, verum quilibet articulus /:non obstante venerabilis cleri et dominorum saecularium contradictione:/ vim et robur firmitatis obtineret, obtinereque deberet. Infertur igitur, si articuli iidem jus eiusmodi pro dominis terrestribus Catholicis salvum reliquisset, iisdem contradicere opus non fuisset, sed quia Sua Sacratissima Regia Maiestas jurium suorum regalium, quae videlicet ex sola regiae potestatis plenitudine dependerent, uti et religionis negotium inter reliqua, esset optime gnara, eatenus fideles suos subditos Evangelicos non obstante venerabilis cleri et dominorum saecularium Catholicorum contradictione libero, ut praemissum, confessionis suae exercitio consolare, et in eo hucusque clementissime protegere placuit, imo illis, qui in eodem quoquo modo turbati, aut in eum, qui ipsis beneficio ante recensitorum articulorum anni 1681. et 1687. competeret, statum necdum collocati essent, virtute articuli 30. novissimae diaetae Posoniensis modalitatem abusus remedendi clementissime ordinasset, extra quam alia methodus, praecipue talis, uti domini comites Eszterhazy procedere intenderent, citra derogamen et praeiudicium, postpositionemque huius articuli in negotio religionis procedendi institui nullatenus posset.

Ac proinde excelsae huic Cancellariae Regio Aulicae Hungaricae de genu humillime supplicamus, dignetur intuitu praemissorum apud Suam

¹³² B *hibásan* commissioni.

Sacratissimam Caesareo Regiam Maiestatem gratiose sua subministranda relatione efficere, quatenus nos in pristina illa et non saltem motus Rakocziános, verum saeculum et ultra excedentes annos transcendente libera exercitii religionis nostrae continuatione eo, quo antecederet fuerat, modo et loco conservari, manumque regia clementissime protegi valeamus, domini vero comites Eszterházy, si a tempore conditorum articularum anni 1681. et 1687. ex abusu aut contraventione aliquid violatum aut immutatum ac ex hinc sibi quodpiam beneficium in se devolutum esse sperarent /:cum universa eiusmodi contingentia non aliter, verum juxta articuli eiusdem 30. novissimae diaetae Posoniensis textum, qui sic sonat: Talia per regiones et regni commissarios articulariter ordinatos examinanda, praeviaque ad Suam Maiestatem Sacratissimam eorundem relatione ex benigna eiusdem ratificatione complananda et executioni debitae¹³³ demandanda, omniaque ad articularem statum et genuinum eorundem sensum secundum explanationes regias reponenda et manutenenda, non attenta quorumvis contradictione benignissime resolvit:/, eatenus ad eventum eiusdem gratiosae articularis commissionis relegentur.

MAGYAR FORDÍTÁS

Felsőleges Magyar Királyi Udvari Kancellária, hozzánk igen kegyes uraink!

Méltóztassék kegyesen visszaemlékezni ugyanezen felsőleges kancellária, hogy mivel a méltóságos Galántai Esterházy gróf urak, az idősebb József és a fiatalabb Ferenc tudósítása és ehhez csatolt kérvénye nyomán [megszületett] kegyes császári és királyi rendelet¹³⁴ révén Pápa mezővárosban vallásunk szabad gyakorlásának folytatásától el lettünk tiltva, nem szüntünk meg ugyanezen kegyes császári és királyi rendeletet köteleességszerűen és igen alázatosan figyelembe venni mindaddig, amíg Ő Szentséges Felsőlegétől, legkegyesebb urunktól igen kegyes királyi védelmet nem fogunk kikönyörögni, miután ezügyben tájékozódott az általunk benyújtott indokokról és érvekről. Mivelhogy ugyanezen felsőleges kancellária, melynek révén kieszközölni próbáltuk a fentemlített dolgokat, kegyesen elrendelte, hogy mielőtt Ő Szentséges Felsőlegének megtenné erre vonatkozó alázatos jelentését, a fentebb említett gróf urakat mint első folyamodókat is ugyanezen indokainkkal kapcsolatban, melyeket óhajtott kegyes védelmezésünk érdekében nyújtottunk be, a tekintetes Veszprém vármegye előtt meghallgassák, erre vonatkozó jogaitak pedig kötelesek legyenek elősorolni, ezenközben pedig vallásunk gyakorlását egy magánházban kegyesen engedélyezte, valamint kegyes leirata révén ugyanezen vármegyével közölte eme kegyes szándékát és véleményét, ezért ugyanez a tekintetes vármegye is kitűzte közgyűlését a folyó 1719. esztendő már elmúlt június havának 26. és azt követő napjaira, hogy a felsőleges kancellária ugyanazon kegyes leiratában foglalt ügyeket végrehajthassa. Mikor eljött ennek ideje, és közölünk is néhányan megjelentek, a vita nem is annyira a felsőleges királyi kancellária által megcáfólásra

¹³³ B hibásan debite.

¹³⁴ Ez a 2. sz. dokumentum.

átküldött érveinkről folyt, hanem sokkal inkább a ránk azonnal kiszabandó büntetésről amiatt, hogy vallásgyakorlatunkat akárcsak egy magánházban is folytattuk — amint feljebb említettük — az ugyanabban a kegyes leiratban bennfoglalt kegyes engedély alapján, bár ugyanaz a kegyes leirat már korábban a tekintetes vármegye egy másik közgyűlésén be lett mutatva, és úgy lett elfogadva, hogy senki sem mondott ellene, kivéve a fentebb emlegetett gróf urak tisztviselőjét. Ezután pedig — amint már értesültek erről — rólunk nélkülünk lett a tudósítás eme felséges királyi kancláriának felküldve, melynek másolatát mindezidáig nem tudtuk megszerezni, azonban, amennyi megjegyezhető volt a küldötteink előtt ugyanezen felséges királyi kanclária kegyes engedélyével történő egyetlen felolvasásból, legfőképpen ezeket az érveket tartalmazta.

Az első érv, hogy az 1681. évi 25. törvénycikk, valamint a legutóbbi pozsonyi országgyűlés azt megerősítő 30. törvénycikke a földesurak jogát a vallásgyakorlatra vonatkozóan csupán a katolikusok számára hagyta meg sértetlenül. Pedig ha ezeknek a törvénycikkeknek a szövegezését nézzük, kitűnik, hogy mindkettőben az 1608. évi 1. törvénycikk lett megerősítve, amely a szabad vallásgyakorlatot nem csupán a magán[földes]urak, hanem a kincstár javai részére is megengedi, és ezt maga a [jog]szokás is megerősíti a korona több kincstári helységében, leginkább a királyi városokban. Hiszen Debrecen városába is a kincstár földesúri jogon vezette be a katolikus vallásgyakorlatot, és már ott eme törvénycikk révén a kincstári birtoklás jogán gyakorolják a katolikus vallást, a másikat pedig, tudniillik a reformátust hasonlóképpen ennek, és az ebben megerősített 1608. évi 1. törvénycikknek az erejéből folytatják, ahogy a gyakorlat más városokban is mutatja. Annyival inkább [érvényes ez] tehát a világi földesurak javaira nézve, akik a birtoklás jogán vezethetik be saját vallásuk gyakorlását, melyet követnek, de a másik vallás gyakorlatát semmiképpen nem akadályozhatják, másként nekik nagyobb lehetőségük lenne arra, hogy a lelkiismeret felett uralkodjanak, mint ama királyi kincstárnak, amely nem háborgatja ezeket. Épen marad továbbá a gróf urak kegyúri joga is, mert övék a plébánia, a plébános, és szerzeteseik számos kolostora. A [további] példák sem hiányoznak, de hogy senkit se untassunk, csupán Kecskemét és Tata mezővárost említjük meg.

A második érv, hogy néhány Pápán lévő nemesi telek nem tűri el a gróf urak földesúri jogait, különösen a kegyúri jogot. Ez igaz, de a már feljebb részünkről erre adott válasz nem azt célozza, hogy mindegyik nemesi telek (amilyenek Pápán vannak, amint ez a gróf urak részére is kiderül ugyanazon vármegyei tudósításból) prédikátort tartson, hanem hogy az egy évszázadon túl folytatott vallásgyakorlat az igen nagyszámú nemesség által birtokolt oly sok szabad nemesi telek és ház számára eredeti állapotában engedélyeztessék. Ezzel nem áll ellentétben a korábbi, ténylegesen még az 1691. évben, április 2-án kiadott kegyes császári és királyi rendelet¹³⁵, melyet mindamelllett, hogy örökre sértetlenül fenntartotta a Császári és Királyi Felség jogát arra nézve, hogy [ezen tárgyban] kegyes rendeleteket hozzon, az országban sehol nem méltóztattak kihirdetni vagy érvénybe léptetni. Továbbá ha erre hivatkozva a gróf urak is bámiféle jogot formálnának velünk szemben, ők maguk is meggyőződhetnek róla, hogy az ilyesfajta királyi magyarázatokról a legutóbbi pozsonyi országgyűlés 30. törvénycikkében történt említés, és ezentúl ezeknek az értelmezése is a törvénycikkben felállított bizottságtól függ.

¹³⁵ Erről a legtöbbször *Expianatio Leopoldina* néven emlegetett rendeletről: 1. közlemény 68. és 2. közlemény 53. jegyzet.

És ezután következnek a harmadik érv. Tudniillik az 1618. évi 14. törvénycikkből átvett kifogás a jogi fórummal szemben¹³⁶, és ezen bizonyítás megerősítéseképpen a visszalépés a közös birtoklástól azáltal, hogy elismertük a gróf urak földesúri jogait. Ez semmiben nem támasztja alá ugyanezen gróf urakat, mivel azzal, hogy soha nem tagadtuk, hogy a földesúri jog nyilvánvalóan megilleti őket, ugyanúgy nyilvánvalóan és általános érvényűen soha nem is ismerjük el, nem is ismerhetjük. Világi ügyekben ugyanis van földesúri joguk a nekik alávetettek felett, de nem az egytelkes nemesek felett, egyházi ügyekben pedig, vagyis a lelkiismeretet és a vallásgyakorlatot érintő dolgokban pedig ama joghatóság korlátozva van ezen szabad vallásgyakorlatról rendelkező korábban említett törvények tartalma szerint. Ezek a törvények pedig abban az értelemben, ahogy az első érvben pont visszájára fordítva szerepelnek, a királyi hatalom teljességéből eredően nem hagyják sértetlenül csupán a katolikus földesurak esetében a vallásgyakorlatra vonatkozó földesúri jogot, hanem [azt mondják ki, hogy] mindegyik törvénycikk (figyelmen kívül hagyva a tisztelendő [katolikus] papság és a világi földesurak ellentmondását) érvényének erejét és szilárdságát őrizze meg, és meg is kell, hogy őrizze. Ebből következik tehát, hogy ha ugyanezen törvénycikkek eme jogot a katolikus földesurakra nézve sértetlenül hagyták volna, ugyanezeknek nem lenne szükséges ellentmondaniuk. Mivel azonban Ő Szentséges Királyi Felsője ismeri saját királyi jogait, melyek tudniillik egyedül csak királyi hatalmának teljességétől függenek, mint például többek között a vallásügy is, erre vonatkozólag elrendelte, hogy a tisztelendő papság és a világi katolikus földesurak ellentmondását figyelmen kívül hagyva saját hűséges evangélikus alattvalói legyenek kárpótolva saját hitvallásuk, mint fentebb említve volt, szabad gyakorlatával, és abban mindeztidáig igen kegyesen megvédte őket, sőt azok számára, akik abban bármilyen módon háborgatva voltak, vagy abba az állapotba még nem lettek visszahelyezve, mely az 1681. és 1687. évi, korábban idézett törvénycikkek jótéteménye révén őket megilleti, a legutóbbi pozsonyi országgyűlés 30. törvénycikkének erejéből igen kegyesen elrendelte a visszaélések orvoslásának törvényes útját. Ezen kívül semmilyen más eljárás nem folytatható a vallásügyben rendelkező ezen törvénycikk megsértése, megszegése és semmibe vétele nélkül, különösen olyan, amilyent az Esterházy grófok próbálnának folytatni.

És ezért térden állva igen alázatosan kérjük ezen felséges Magyar Királyi Udvari Kancelláriát, méltóztassék a fenti dolgokkal kapcsolatban kegyes jelentésének benyújtásával Ő Szentséges Császári és Királyi Felsőjénél elérni, hogy megtartson minket vallásunk ama korábbi, és nem csupán a Rákóczi-féle megmozdulásokat, hanem egy évszázadot, sőt azt felülmúló éveket is meghaladó szabad gyakorlásában azon a módon és helyen, amiben korábban volt, és királyi hatalmával igen kegyesen oltalmazzon minket, az Esterházy gróf urak pedig, ha azt remélnék, hogy amennyiben az 1681. és 1687. évben hozott törvények idejétől számítva visszaélés vagy ellenszegülés miatt bármiféle sérelem érte őket vagy bármiféle változtatást szenvedtek, ennek következtében valamilyen jótétemény járna nekik, erre vonatkozóan várják ki ugyanezen törvénycikk által felállított kegyes bizottság [tevékenységének] végeredményét. Minden ilyesféle eseménnyel kapcsolatban pedig nem másképp, mint a legutóbbi pozsonyi országgyűlés ezen 30. törvénycikkének szövege szerint [kell eljárni], mely így szól: „[Ő Szentséges Felsője] igen kegyesen elrendelte, hogy az ily eseteket a királynak és országnak törvény útján kirendelt biztosai vizsgálják ki, és miután Ő Szentséges Felsőjének korábban jelentették, ennek kegyes jóváhagyása alapján rendezzék el és végezzék el a kellő végrehajtást, és mindent állítsanak vissza a törvény-

¹³⁶ Minderről a 2. közlemény 59. jegyzete szól.

cikkek szerinti állapotba és azoknak a királyi magyarázatok szerinti valódi értelmébe, és abban őrizték meg, figyelmen kívül hagyva bárki ellentmondását."

16.

[Bécs], 1719. szeptember 30.

A kancellária javaslatot tesz a királynak különféle vallási sérelmekkel, többek között a pápaiak szabad vallásgyakorlatának engedélyezésével kapcsolatban.

Fennmaradási formája: eredeti.

Lelőhely: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A1. Originales referadae 1719. N° 8. 1-4, 27-30.

Kiadás, regesztá: —

Referada in negotio religionis contra contumaces A catholicos Levenses, Battienses, Tóth Vezekenienses et Papenses.

Ad Sacratissimam Romanorum Imperatoriam ac Germaniae, Hispaniarum, Hungariae, Bohemiaeque, etc. Regiam Maiestatem, dominum, dominum clementissimum humillima propositio introscriptae Regiae Cancellariae Hungaricae Aulicae.

Sacratissima Caesarea, Regiaque
Maiestas, domine, domine naturaliter
clementissime!

Posteaquam superioribus non ita dudum evolutis, utpote 1716. et 1717., non secus 1718. annis ad humillimam domini cardinalis, serenissimi ducis de Saxonia, qua principis archiepiscopi Strigoniensis et archidioecesanis, prout et nonnullorum aliorum etiam dioecesanorum episcoporum successive factam instantiam in negotio religionis per Augustanae et Helveticae confessionum sequaces genuinum sensum articulorum in annis 1681. et 1687. diaetaliter conditorum, ac ex post per regias explanationes in anno 1691. declaratorum in favorem suum perperam detorquentes et excedentes certa benigna mandata, uti sub signo □ ad comitatus regni clementer emanata fuissent, quatenus nimirum ad mentem articuli 30. novissimae diaetae sub glorioso Maiestatis Vestrae Sacratissimae regimine conclusae statuti et ad priores etiam regias explanationes ac resolutiones semet provocantis ministri A catholici extra loca articularia et denominata suas functiones peragere et aliorum etiam eo fine excurrere non audeant, huiusmodi vero benigna mandata in comitatibus obsequenter publicata extitissent, tunc faventibus superis tantum efficacitae sortitae sunt, ut plurimis in locis cum templorum et parochiarum resignatione exercitium etiam utriusque confessionis absque omni tumultu et violentatione, seu ad privatum duntaxat dominorum terrestrium jure suo articulariter etiam salvo

utentium, seu etiam magistratus comitatensis praemonitionem feliciter sublatum esse dignosceretur.

Contigit nihilominus, quod nonnulli pernicialioris¹³⁷ animi utriusque confessionis seorsive sequaces semet benignis Maiestatis Vestrae dispositionibus et regiis explanationibus neutiquam conformare, verum easdem in diversum sensum et favorem suum detorquere praesumpsissent, quorum temerario ausu et exemplo jam perprius obedientiores vacillare, imo et recalcitrare coeperunt, dum complures ad ea, unde prius benevole exierunt, loca reverti et exercitium reassumere tentarunt. Hinc ad reprimendos renitentium et reluctantium ausus, alios vero in obedientia confirmandos assistentia magistratus comitatensis necessario imploranda videbatur.

Et dum domini etiam terrestres zellantiores Catholici ex oppidis et villis suis virtute clausulae articularis Salvo jure dominorum terrestrium et huius per gloriosae memoriae imperatorem et regem Leopoldum in benigna sua resolutione factae explanationis ministros A catholicos amovere cupientes facto specialiter ad Maiestatem Vestram Sacratissimam novo recursu, et quidem episcopus Wesprémiensis comes a Volkra respectu episcopalis oppidi Wesprém, item comites Josephus senior et Franciscus junior Esterházy respectu eorundem oppidi Papa, demum alter Josephus junior pariter Esterházy respectu oppidorum suorum Léva et Báltth specialia etiam et legalia in articulo 30. novissimae diaetae mandata obtinuerunt, quibus mediantibus praedicantes extra loca articularia suas functiones exercentes, ac etiam ex iis, quae antiqua confinia fuerant, et titulo confiniariorum liberum iis exercitium admittebatur, cessantibus jam confiniis amovere intendebant, prout ex oppido Wesprémiensi, quod antecederet celebre confinium extitit, sed jam a longo tempore tale esse desiit, diu quidem refragantibus incolis ac etiam ad Maiestatem Vestram recurrentibus, attamen vigore explanationum Leopoldinarum iisdem Maiestate Vestra clementer inhaerente et resolvente non solum praedicantes inde feliciter amoti, verum etiam oratorium eorundem et scholae absque ulteriori strepitu per dominum terrestrem, episcopum quippe Wesprémiensem legaliter occupatae sunt, et etiamnum justo titulo possidentur, contumaces autem et durioris cervicis Levenses, Báltthienses et Thot-Vezekénienses, necnon Papenses ad Maiestatem Vestram Sacratissimam demisse recurrentes, et quidem

Primo: Modofati Levenses ...

[...]

Opinio

[...]

¹³⁷ A szövegben helytelenül: pernicialioris.

Tandem quarto: De Papensibus.

Siquidem ex fideli comitatus Wesprémiensis informatione sub F. acclusa liquidissime appareat, eosdem Papenses praetensum jus terrestre et cum comitibus Josepho seniore et Francisco juniore Esterházy con-dominale nusquam habuisse, nec comprobare potuisse, ac nihilominus in privata quidem domo, publicum tamen et omnibus commune exercitium contra inhibitionem etiam magistratus comitatensis continuant. Respectu vero obserati templi et scholarum, ac vendicati pro se publici exercitii, tametsi idem anno adhuc praeterito inhibitum fuisset, ipsi vero ad Maiestatem Vestram Sacratissimam humillime recurrentes suas rationes et argumenta, non alia, quam, quae Levensibus et omnibus Accatholicis (!) communia proposuissent, ea tamen per explanationes regias et articulum 30. novissimae diaetae Salvum jus dominorum terrestrium stabilientem eorum etiam refutata fuissent, et nonnisi intuitu praetensi con-dominialis juris privatum exercitium usque uberiores informationem comitatus conditionate indultum fuisset, a quo etiam per contrariam dicti comitatus informationem ipso facto exciderunt.

Ob hoc praedeclaratis ex rationibus a praecitato articulo 30. novissimae diaetae priores et ante hanc diaetam factas explanationes regias confirmante ac negotium religionis juxta illas moderandum statuente desumptis, praeterea ab exemplis etiam per pietissimum olim imperatorem et regem Leopoldum factas¹³⁸ salutare et benignas explanatorias resolutiones cum Fülekiensibus, Carponensibus, Tokajensibus ac aliis, imo jam sub glorioso Maiestatis Vestrae Sacratissimae regimine cum Wesprémiensibus tanquam amplius nequitiam confinariis in effectum deductas esse demonstrantibus, siquidem in similibus simile iudicium esset, tum praefati Levenses, tum etiam Papenses tenore articuli 30. ad regias explanationes se referentis publico exercitio et praesertim scholis omnino privandos, ministros vero eorundem, nisi privatam /:absque omni occulto etiam exercitio aut quibusvis functionibus peragendis et sub gravi animadversione inhibendis:/ vitam ducere velint, ad loca pure articularia remittendos esse, Batthienses vero et Tóthvezekénienses ac Endredienses, velut pariter in locis minus articularibus suum exercitium publicum introducere attendentes eodem plene exui, nobiles ibidem degentes ad privatum exercitium in articulo 26. anni 1681. et explanationibus regii declaratum restringi; non secus reliqua etiam loca et pagos in quocunque comitatu, et praesertim Barsiensi adjacentes /:quorum nomine dicti Levenses etiam institissent:/, in quantum articularia non essent, publico religionis exercitio seu per dominos terrestres, seu magistratus comitatenses exui, ministros ad loca articularia remitti,

¹³⁸ A szövegben értelmezavaróan eiusdemque.

commissionem porro in praecitato articulo 30. novissimae diaetae statutam respectu locorum articularium ac etiam comitatum, ad quos priores regiae commissiones usque modo penetrare non potuissent, quales praesertim essent comitatus neoacquistici, quantocius per Maiestatem Vestram Sacratissimam ordinari, et per articulares commissarios inchoari, eosdemque de explanationibus regiis sufficienter instrui; denique Levensium modernos ablegatos contra sensum praecitati articuli 30. novissimae diaetae, non suo duntaxat proprio, verum totius Cis et Trans Granum fluvium adiacentis districtus nomine liberum exercitium solicitantes et contra explanationes regias /:quas toties citatus articulus 30. anni 1715. per voculam hactenus non subsecuturas, sed priores, in parte etiam in effectum, uti praemissum est, deductas intelligit:/ eundem et alios 1681. et 1687. diaetarum articulos in favorem sui longe alio sensu detorquentes et explicantes, Maiestatem vero Vestram Sacratissimam in eo, uti ipsi explicant, sensu eosdem articulos intellexisse, ac ita intelligi debere, eatenusque et taliter se in verbo regio et publica fide assecuratos esse asserentes, idque in memorialibus suis repetitis vicibus cum insolenti exaggeratione ingeminare praesumentes, si non arbitraria per Maiestatem Vestram Sacratissimam ipsis dictanda poena, ad minus promerita correptione domum remittendos; effectuationem denique occupandorum templorum et scholarum, ministrorumque ad loca articularia in articulo 26. diaetae Soproniensis specificè denominata juxta explanationes etiam regias relegandorum comitatensibus magistratibus clementer committendam et mandandam; ac ad alia quaecunque loca minus articularia, ac etiam ea, quae cessante confinio articularia esse desierunt, quale Jaurinum quoque reputandum veniret, extendendam humillime existimaret.

Maiestatis Vestrae Sacratissimae

humillima et obsequentissima
Regia Cancellaria Hungarica
Aulica

Ladislaus Hunyady manu propria

MAGYAR FORDÍTÁS

A belülrít Magyar Királyi Udvari Kancellária igen alázatos előterjesztése a rómaiak legszentségesebb császári, valamint Németország, Spanyolország, Magyarország, Csehország, stb. királyi felségéhez, a legkegyelmesebb úrhoz.

Előterjesztés a vallás tárgyában a lévai, báti, tótvezekényi és pápai nemkatolikus ellenszegülőkkel szemben.

Legszentségebb császári és királyi felség,
eredendően legkegyesebb urunk!

Miután a nem oly régen elmúlt, vagyis az 1716. és 1717., nemkülönben az 1718. esztendőben a bíboros úr, a felséges szász herceg és esztergomi hercegérsek mint a főegyházmege főpapja¹³⁹, továbbá ezt követően több más megyéspüspök vallásügyben benyújtott igen alázatos folyamodványára az ágostai és helvét hitvallást követők miatt, akik az 1681. és 1687. évben alkotott, és azután a királyi magyarázatok által az 1691. évben értelmezett törvencikkek valódi értelmét a saját érdekükben fonákul elferdítették és kiforgatták, bizonyos kegyes parancsok, melyek a ✠ jel alatt [szerepelnek], az ország vármegyéihez kegyesen ki lettek küldve¹⁴⁰ [annak érdekében], hogy a csupán Szentséges Felségtek dicsőséges kormányzása alatt berekesztett legutóbbi országgyűlésen megszerkesztett, és a korábbi királyi magyarázatoknak és rendeleteknek is köszönhetően megszületett 30. törvencikk értelmében a nemkatolikus lelkipásztorok a becikkelyezett és megnevezett helyeken kívül ne merészeljék feladataikat végezni és ezzel a céllal máshová se elmenni, ezen kegyes rendeletek pedig a vármegyékben engedelmesen ki lettek hirdetve, akkor a fentieknek köszönhetően annyira eredményesen zajlottak az események, hogy köztudottan a legtöbb helyen a templomok és paplakok átadásával együtt mindkét hitvallás gyakorlata is mindennemű zavargás és erőszak nélkül szerencsésen megszűnt néhol csupán a törvencikkben is sértetlennek [nyilvánított] jogokkal élő földesurak magán[kezdeményezésére], néhol [emellett] a megyei tisztikar figyelmztetésére is.

Továbbá megtörtént, hogy némely igen veszedelmes lelkületű személyek, akik a két hitvallás valamelyikét követik, odáig merészkedtek, hogy magukat sohasem igazítják Felségtek kegyes rendelkezéseisehez és a királyi magyarázatokhoz, hanem azokat eltérő értelemben és saját kényükre-kedvükre kiforgatták, akiknek elhamarkodott merészségére és példájára már a korábban engedelmesebbek is habozni, sőt ellenszegülni kezdtek, mígnem többen megkísérelték, hogy visszatérjenek azokra a helyekre, ahonnan korábban jóhiszeműen elmentek, és ott a [vallás]gyakorlatot újra elkezdjék. Ezért a lázadók és ellenszegülők visszaszorítására, másoknak pedig az engedelmisségben való megerősítésére szükségesnek látszott, hogy a vármegyei tisztikar segítségét kérjük.

És midőn a buzgóbb katolikus földesurak, akik vágytak arra, hogy mezővárosaikból és falvaikból a törvencikkekben szereplő „a földesurak jogának sérelme nélkül” záradék, és ennek a dicsőséges emlékezetű Lipót császár és király által kegyes rendeletében megfogal-

¹³⁹ Keresztély Ágost szász herceg, bíboros, esztergomi érsek rövid életrajza: 2. közlemény 20. jegyzet.

¹⁴⁰ Az ügyirat mellékletei között ez a ✠ jellel ellátott hiányzik. A szövegben még egyhelyütt történik rá utalás, a tótvezekényiekkal kapcsolatos részben, melyet itt nem közlünk, ott a Bars megye részére kiállított parancsot emlegeti. Több ilyen, a főpásztorok, különösképp Keresztély Ágost esztergomi érsek folyamodására a vármegyékhez intézett királyi rendelet szövege máshol is fennmaradt. Csak három példa, melyben 1716. július 10-én III. Károly király Keresztély Ágost kérésére meghagyja valamelyik vármegyének, hogy tiltsák el az evangélikus és református prédikátorokat az artikuláris helyeken kívül teljesített szolgálattól. Hont vármegye: Dunántúli református egyházkerület közgyűlési jegyzőkönyvei, 2. sz. kötet (1652–1800). DREL I. 1. a. 137–139. Komárom vármegye: Gyórfi József: Libellus diversarum in materia et negotio religionis emanatarum benignarum resolutionum regiarum, aliorumque in eadem materia factorum solidorum scriptorum. Szentkirályszabadja, 1765. DREL II. 217. a. (O.1081/I.) 232–234. Szepes vármegye: Acta commissionis regionalis Pestiensis (A pesti vallásügyi bizottság iratai). DREKK Kézirattár, O. 4.m. 73–74.

mazott magyarázata alapján a nemkatolikus lelkipásztorokat elmozdítsák, miután kifejezetten Szentséges Felségtekhez nyújtottak be újabb folyamódásokat, méghozzá Volkra gróf veszprémi püspök Veszprém püspöki mezőváros ügyében, továbbá az Esterházy grófok, az idősebb József és a fiatalabb Ferenc Pápa mezővárosuk ügyében, végül egy másik, hasonlóképpen Esterházy, a fiatalabb József Léva és Bát mezővárosai ügyében, kaptak is egyedi esetre szóló és a legutóbbi országgyűlés 30. törvénycikkén alapuló törvényes rendeleteket, melyek közbejöttével a becikkelyezett helyeken kívül szolgálatukat végző prédikátorokat megpróbálták eltávolítani azokról a helyekről, melyek régen véghelyek voltak, és számukra azon a címen engedélyezték a szabad vallásgyakorlatot, hogy határőrök [laknak ott], de már megszűntek véghelyek lenni, amint Veszprém mezővárosából is, mely korábban jeles véghely volt, de már hosszú ideje megszűnt ez az állapot, pedig sokáig ellenálltak a lakosok, és még Szentséges Felségtekhez is folyamodtak, mindazonáltal a Lipót-féle magyarázatok alapján – mivel Felségtek ugyanezekhez kegyesen ragaszkodott és ezekkel összhangban rendelkezett – nem csupán a prédikátorok lettek onnan sikeresen elmozdítva, hanem földesuruk, méghozzá a veszprémi püspök minden további felháborodás nélkül törvényesen elfoglalta imaházukat és iskoláikat is, és még most is törvényes joggal birtokolja.¹⁴¹ A lévai, báti és tótvezekényi¹⁴², továbbá pápai kemény nyakú megátalkodottak pedig Szentséges Felségtekhez nyújtottak be alázatos folyamódványokat, méghozzá

¹⁴¹ III. Károly király Volkra veszprémi püspök és a székeskáptalan folyamódására először 1716. november 14-én függesztette fel a veszprémi reformátusok nyilvános vallásgyakorlatát. Azok azonban halasztást kértek, és érveiket küldötteik révén előadva egy hatálytalanító királyi rendeletért folyamodtak. Miután mindkét fél kifejtette indokait, az 1717. április 9-i újabb határozat megerősítette az előző rendelkezéseit. Dunántúli egyházleírások a XVIII. századból: a Dunántúli Református Egyházkerület 1774-ben. Szerk. Hudi József, Jakab Réka, Koncz Pál, Köblös József, Kránitz Zsolt, Mezei Zsolt. Pápa, 2002. (A Pápai Református Gyűjtemények kiadványai. Forrásközlések 5.) (a továbbiakban: Dunántúli egyházleírások) 513–522.

¹⁴² Mint később kiderül, az ágensek a lévaiak, bátiak és (tót)vezekényiek mellett a (kis)endrédieket is képviselik. A pesti vallásügyi bizottság aktáiban a protestánsok 20 pontos sérelmi listája igazít el minket ezen gyülekezetek ügyeivel kapcsolatban. A 13. pontban szerepelnek megyénként felsorolva azok a városok és falvak, melynek templomait, iskoláit az 1715. évi 30. törvénycikk kiadása után vették el a protestánsoktól. Eszerint a Bars vármegyei Léva mezővárossal kapcsolatban Esterházy József 1718. december 20-án nyert királyi rendeletet, mely elrendelte a tisztikarnak a református templom és iskola bezárását, a lelkész működésének megakadályozását. Mindezt 1719-ben Bartakovics Pál garamszentbenedeki prefektus hajtatta végre megyei karhatalommal. Az imaház, a paplak és az iskola a reformátusok birtokában maradt, de nem használhatták. Az 1719-20-as évek során a temető körül is több konfliktus támadt a katolikus plébánossal. A szintén Bars vármegyei Tótvezekény (később Fakóvezekény) faluban evangélikus gyülekezet működött. 1719-ben Malonyai László másodalispán fegyveresekkel tört a templomra, felégette, a papot elűzte, elhurcolta a harangot és a könyveket. Ugyanennek az 1719-ben zajlott fegyveres akciónak esett áldozatul a szintén Bars vármegyei (Kis)endréd református gyülekezete is. Itt Darás Pál lévai katolikus plébános is közreműködött a vallásgyakorlat felfüggesztésében. A Hont vármegyei Bát mezővárosra nézve Esterházy József – Lévához hasonlóan – szintén 1718. december 20-án nyert királyi rendeletet, mely 1719. március 7-én lett kihirdetve. Ezután tiltotta be Dvornikovics Miklós alispán a vallásgyakorlatot. Acta commissionis religionalis Pestiensis (A pesti vallásügyi bizottság iratai). DREKK Kézirattár, O. 4.m. 96, 99, 182–184, 199–203. FABÓ András: Monumenta evangelicorum Augustanae confessionis in Hungaria. A magyarországi ágostai vallású evangelikusok történelmi emlékei. I–III. Pest, 1861–1865. (a továbbiakban: FABÓ) III. 237–238, 246, 318.

Először: a most említett lévaiak ...
[...]

Vélemény

[...]

Végül negyedszer: a pápaiakról.

Amennyire Veszprém vármegye F. alatt csatolt hiteles tudósításából¹⁴³ igen világosan kiténik, ugyanezek a pápaiak sohasem birtokolták a követelt földesúri jogot, és az idősebb József és ifjabb Ferenc gróffal sem birtokoltak közösen, nem is tudták ezt bizonyítani, és nemkülönben a vármegyei tisztikar tilalma ellenére folytatnak nyilvános és mindenkiel közös [vallás]gyakorlatot, méghozzá egy magánházban. Ami pedig a bezárt templomot és iskolákat, és a maguknak tulajdonított nyilvános [vallás]gyakorlatot illeti, bár ugyanez [az utóbbi] még az elmúlt évben be lett tiltva, ők mégis Szentséges Felségtekhez igen alázatosan folyamodva előterjesztették indokaikat és érveiket, melyek nem egyediek, hanem a lévaiakéval és minden [más] nemkatolikuséval közösek. Ezeket pedig a királyi magyarázatok és a legutóbbi országgyűlés A földesurak jogának sérelme nélkül [záradékát] megerősítő 30. törvénycikke már akkor is megcáfolta, a magán [vallás]gyakorlat pedig a követelt közbirtoklási jogra hivatkozva a vármegye bővebb tudósításáig csak feltételesen lett engedélyezve, amit az említett vármegye ellenkező [eredményt tartalmazó] tudósítása miatt azonnal elvesztettek.

Ezért a feljebb kifejtett és a legutóbbi országgyűlés 30. törvénycikkére épülő indokok alapján, mely [törvénycikk] megerősítette a korábbi és ezen országgyűlés előtt megfogalmazott királyi magyarázatokot, és elrendelte, hogy a vallásügyet ama [magyarázatok] szerint kell szabályozni, továbbá azon példák alapján, melyek megmutatták, hogy a néhai igen kegyes Lipót császár és király által kiadott üdvös és kegyes magyarázó rendeletek eredményesen végre lettek hajtva a fülekiekkel, korponaiakkal, tokajakkal és másokkal¹⁴⁴, sőt már Szentsé-

¹⁴³ Ez a 11. sz. dokumentum.

¹⁴⁴ A vallásügyi bizottság aktái között a protestánsok 20 pontos gravamenjei sorában a 14. pont foglalkozott azon artikuláris helyek sorsával, melyeknek az 1681. évi 26. törvénycikk vég-hely voltak miatt adta meg a szabad vallásgyakorlatot, majd éppen a határvidék megszűnésére hivatkozva lettek ettől megfosztva. Ezek: Szentgrót, Tihany, Pápa, Veszprém, Győr, (Rév)komárom, Léva, Korpona, Tokaj és Fülek. Az itt név szerint említettek közül Fülekről évszám nélkül annyi szerepel a sérelmi listán, hogy mind az evangélikus, mind a református imaházakat elvették, a harangokkal és egyéb felszereléseikkel együtt. A várat egyébként Thököly kétszer ostromolta, 1678-ban nem tudta bevenni, 1682-ben végül az őrség feladta, majd kivonulásuk után az ostromlók felrobbantották. Korpona esetében a beadvány megemléki, hogy 3500 forintjukba került az evangélikusoknak templomuk, paplakuk és iskolájuk felépítése. Miután ezeket elvették, új imaházat építettek, de ez is hasonló sorsra jutott, sőt 1709-ben ezüsből készült templomi edényeiket is elvették tőlük. Egyéb forrásokból tudjuk, hogy Collalto már 1673-ban lefoglalta a vártemplomot a katolikusok javára. A várőrséget Lipót 1701. december 20-án oszlatta fel. Tokaj templomának északi részét a sérelmi lista szerint már a reformátusok építették, a telket is ők adták, a paplakot és az iskolát is ők húzták fel, hasonlóképpen a 13 szőlő is az ő adományukból került a prédikátorhoz. 1681-ben alig 1-2 katolikus család élt Tokajon, mégis kb. 4 évvel később a tokaji rév felügyelője német katonasággal elfoglalta a templomot, paplakot és iskolát, a szőlőkre is rátették a kezüket. Egyéb

ges Felsőtek dicsőséges kormányzása alatt a veszprémiekkel kapcsolatban is, mert ezek többé már semmiképpen nem határőrök, mivel hasonló esetekben hasonló ítélet is kell, hogy szülessen, igen alázatosan azt javasoljuk, hogy mind az említett lévaiakat, mind pedig a pápaiakat a királyi magyarázatokra hivatkozó 30. törvénycikk tartalma szerint teljesen meg kell fosztani a nyilvános [vallás]gyakorlattól, és különösen az iskoláktól, lelkipásztoraikat pedig, hacsak – minden akár titkos [vallás]gyakorlat vagy bármilyen más szolgálat végzése nélkül, súlyos büntetés terhe alatti eltiltással – nem akamának visszavonult életet folytatni, kétséget kizáróan becikkelyezett helyekre kell küldeni, a bátiakat pedig, továbbá a tótvezekényieket és endrédiéket, minthogy egyaránt nem becikkelyezett helyeken kísérelték meg a nyilvános vallásgyakorlat bevezetését, ugyanettől teljesen meg kell fosztani, az ugyanott lakó nemeseket az 1681. évi 26. törvénycikkben és a királyi magyarázatokban kifejtett magán vallásgyakorlatra kell szorítani; hasonlóképpen a többi helységet és falut, bármely vármegyében is fekszenek, de különösképpen Barsban (akik nevében a lévaiak is felléptek), amennyiben nem becikkelyezettek, akár a földesurak, akár a megyei tisztikar segítségével a nyilvános vallásgyakorlattól meg kell fosztani, a lelkipásztorokat a becikkelyezett helyekre kell küldeni; továbbá a legutóbbi országgyűlés előbb idézett 30. törvénycikkében felállított bizottságot Szentséges Felsőge által minél gyorsabban ki kell rendelni, működését a becikkelyezett bizottsági tagokkal meg kell kezdeni, ugyanezeket pedig a királyi magyarázatokról elégségesen ki kell oktatni; végül a lévaiak jelenlegi küldötteit, mivel a szabad [vallás]gyakorlatot a legutóbbi országgyűlés fentidézett 30. törvénycikkének tartalmával szemben nem csupán a saját nevükben, hanem a Garam folyón innen és túl elterülő egész kerület nevében szorgalmazták, és a királyi magyarázatokkal szemben (ezeken az 1715. évi oly sokszor idézett 30. törvénycikk a mindeddig szócskával nem az ezt követő, hanem a korábbi, és részben végre is hajtott [királyi magyarázatok] érti) ugyanazt [a 30. törvénycikket] és az 1681. és 1687. évi országgyűlések többi törvénycikkét saját kényükre-kezdükre teljesen más értelműre forgatták és magyarázták ki, továbbá azt állították, hogy Szentséges Felsőtek ugyanezeket a törvénycikkeket azon a módon értelmezi, ahogy ők is magyarázzák, és úgy is kell értelmezni, ezáltal pedig és illetéknéppen ők királyi szóval és közhitelűséggel vannak bebiztosítva, és emlékirataikban újra és újra előhozva fennhéjázó elbizakodottsággal ezt ismételtetni is merészelik, amennyiben Szentséges Felsőtek nem méme rájuk bírói ítélettel kiszabott büntetést, legalább megérdemelt feddéssel küldjék haza; legvégül pedig a vármegyei tisztikaroknak kegyesen el kell rendelni és meg kell parancsolni, hogy hajtsák végre a templomok és iskolák lefoglalását, valamint a lelkipásztoroknak a királyi magyarázatok által is szorgalmazott elküldését a soproni országgyűlés 26. törvénycikkében egyenként megnevezett becikkelyezett helyekre; és [ezt] ki kell terjeszteni más be nem cikkeleyezett helyekre is, különösen olyanokra, amelyek, miután megszűntek vég helyek lenni, megszűnt becikkelyezett voltak is. Győrt is ilyennek lehet tekinteni.

adatok szerint magát a várat 1705-ben Rákóczi romboltatta földig, hogy ne kerüljön a császáriak kezére. Acta commissionis religionalis Pestiensis (A pesti vallásügyi bizottság iratai). DREKK Kézirattár, Ó. 4.m. 316, 330, 334. A vallásügyi bizottság protestáns tagjainak felterjesztése [1722.] DREL II. 217. a. (O.1081/II.) 208–211. FABÓ III. 287–288. Magyarország vármegyei és városai. Hont vármegye. Szerk BOROVSZKY Samu. Bp., é. n. 82. Magyarország vármegyei és városai. Nógrád vármegye. Szerk BOROVSZKY Samu. Bp., é. n. 41–44. Magyarország vármegyei és városai. Zemplén vármegye. Szerk BOROVSZKY Samu. Bp., é. n. 124–126.

Szentséges Felségek

legalázatosabb és legenedelmesebb [szolgái:]
a Magyar Királyi Udvari Kancellária
Hunyady László¹⁴⁵ saját kezűleg

17.

K. n. [1719. november 12. körül]

*A pápai reformátusok a lévaiakkal és a bátiakkal közösen folyamodnak a királyhoz
ügyük mielőbbi eldöntése érdekében.*

Fennmaradási formája: füzetbe másolt szöveg.

Lelőhely: Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetutum, qualiterve contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1749:10. 42-43.

Kiadás: —

Regesza: —

Megjegyzés: A füzet az irat előtt a következő bevezető szöveget közli: *Quibus tandem omnibus praevio modo pro et contra disputatis et productis in excelsa Ministeriali Conferentia rite examinatis et regnanti eorum Regiae Maiestati cum voto ac opinione reportatis existentibus, cum Sua Maiestas Imperatoria resolutionem suam desuper extradandam morata fuisset, sequentibus pro finali resolutione Papenses cum nonnullis aliis locis in eadem navi navigantibus instituerunt.* **Magyar fordítása:** Miután végre mindezeket a korábban leírt módon kölcsönösen megvitatt és beterjesztett dolgokat a felséges miniszteriális konferencia is illően áttanulmányozta, valamint véleményezéssel és javaslattal az akkor uralkodó Királyi Felsőnek visszaküldte, mivel Ő Császári Felsője késlekedett királyi rendeletének felülről való kiadásával, a végleges rendelet érdekében a pápaiak más helységek [lakóival] együtt, akik ugyanabban a hajóban utaztak, a következőkkel álltak elő.

Sacratissima Caesarea, Regiaque Maiestas,
domine, domine naturaliter clementissime!

Innata Maiestatis Vestrae Sacratissimae gratia, clementiaque et justitia
nos ad augustissimum Maiestatis Vestrae Sacratissimae solium prostratos

¹⁴⁵ Hunyady László (1659–1723): a Magyar Királyi Udvari Kancellária tisztviselője. A Hunyad vármegyéből származó család Bars megyében lesz birtokos, a nemességet nagyapja, András 1607-ben kapta. Apja, Ferenc 1653 körül Somogy vármegyébe költözik, ott szolgabíró lesz. László 23 évesen a királyi tábla és a nádori kancellária jegyzője, emellett Benyovszky Mátyás nádori titkár mellett segédtitkár. 1693-ban kerül a kancelláriába, először kiadó és fogalmazó, 1697-től irattáros és díjazó, 1701-től kancelláriai titkár, 1708-tól előadó és tanácsos. Betegsége miatt 1719-ben titkárságáról, 1722-ben előadói címéről is lemond, egyedül címzetes tanácsos marad. 1723-ban már megszületik a királyi határozat személynöki kinevezéséről is, de betegsége miatt ezt a hivatalát sem tudja elfoglalni, még ebben az évben meghal. IVÁNYI Emma: Esterházy Pál nádor közigazgatási tevékenysége (1681–1713). Bp., 1991. (Magyar Országos Levéltár kiadványai III. Hatóság- és hivataltörténet 10.) (a továbbiakban: IVÁNYI 1991.) 390–393. Magyar Királyi Udvari Kancellária, Index individuorum cancellariae. A 79, 1. köt. H betű. Magyarország vármegyéi és városai. Bars vármegye. Szerk. BOROVSZKY Samu. Bp., é. n. 535. NAGY Iván: Magyarország családai. I–XIII. Pest, 1857–1868. (a továbbiakban: NAGY) V. 192, 195–197.

iterato humillime supplicare jubet, quemadmodum primo per publicas benignas patentes¹⁴⁶ contraversiarum in negotio religionis quocunque modo vigentium accomodationem a commissione diaetaliter per Maiestatem Vestram benigne dependere, interea vero omnia in eo, quo ante et usque proxime sopitos motus praefuissent, statu relinquenda aut reponenda venire clementissime resolvere, ac ex fundamento hoc in anno 1713. eum in finem, ut ante eventum eiusdem commissionis in libero religionis nostrae exercitio nullo modo turbemur et impediamur, benignissimum speciale decretum elargiri, demum vero eundem commissionalem processum per denominationem commissariorum publica lege novissimo quippe articulo 30. confirmare et ratificare, taliterque liberi religionis nostrae exercitii tranquillitatem invicto sacrosancti verbi regii praesidio contra indirectas et illegales turbationes praemunire Maiestas Vestra Sacratissima dignata fuisset, quatenus nunc quoque nos juxta hasce clementissimas priores toto Christiano orbe collaudatas resolutiones clementissime manutenere et protegere, nobisque post triginta quinque jam hebdomadarum efluxum, humillimarumque precum nostrarum coram Maiestate Vestra Sacratissima sexta ante hac septimana factam relationem sub amarulentorum cordium nostrorum suspiriis consolatoriam ultimam resolutionem tanquam a clementissimo Divinae in terris justitiae, gratiarumque supremo locumtenente avide operientibus, atque sub tanto spei tempore nondum concidentibus benignissime dignaretur impertiri. Quam Deo omnino acceptam, coramque orbe Christiano aeviterne gloriosam Maiestatis Vestrae miserationem dum de genuum, animorumque nostrorum pro longaevo Maiestatis Vestrae cum omni incolumitate et gloriosissimis contra quosvis hostes triumphis imperio, augustissimae denique domus suae sempiternae¹⁴⁷ incrementosa propagine jugiter Deum exorantium flexionibus praestolamur, perseveramus

Sacratissimae Caesareae, Regiaeque Maiestatis Vestrae

humillimi, perpetuoque fideles subditi:

nobiles et incolae oppidorum Papa et Leva Helveticae, ac Batth Augustanae confessioni addicti

MAGYAR FORDÍTÁS

Legszentségesebb Császári és Királyi Felséges

Urunk, eredendően legkegyelmesebb urunk!

Minthogy Szentséges Felségtek először egy kegyes országos [hatáskörű] rendelet révén a vallás ügyében bármilyen módon létrejött ellentétek elrendezését kegyesen az

¹⁴⁶ A szövegben hibásan potentes.

¹⁴⁷ A szövegben hibásan sempiternae.

országgyűlés útján Felségtek által [kinevezett] bizottságtól tette függővé, valamint igen kegyesen elrendelni méltóztatott, hogy ezenközben minden ugyanabban az állapotban maradjon, vagy kerüljön vissza ugyanabba az állapotba, melyben a legutóbb támadt mozgólódásokat megelőzően volt¹⁴⁸, majd erre alapozva az 1713. évben egy igen kegyes egyedi [esetre szóló] rendeletet adott ki azzal a céllal, hogy ugyanezen bizottság [tevékenységének] lezárásáig vallásunk szabad gyakorlásában semmilyen módon ne legyünk háborgatva vagy akadályoztatva¹⁴⁹, végül pedig ugyaneme bizottság működésének a biztosok kinevezésével a legutóbbi országos törvény, tudniillik a 30. törvénycikk révén szerzett érvényt, így vallásunk szabad gyakorlásának zavartalanságát szent és sérthetetlen királyi szavának cáfolhatatlan védelmével oltalmazta a hamis és törvénytelen háborgatásokkal szemben, [így] Szentséges Felségtek veleszületett kegye, kegyelme és igazságérzete arra készítet minket, hogy magunkat Szentséges Felségtek igen fényességes trónja elé vetvén ismételten igen alázatosan könyörödjünk annak érdekében, hogy minket, akik sóvárgón várakozunk az isteni igazságszolgáltatás és kegy legfőbb és legkegyesebb földi helytartója előtt, és még nem roskadtunk össze a reménykedésnek ilyen hosszú ideje alatt, igen kegyesen méltóztassék már 35 hét elmúltával, miután igen alázatos kéréseink előterjesztése az ez előtti hatodik héten Szentséges Felségtek színe előtt megtörtént, megkeseredett szívünk vágyakozására végre vigaszt nyújtó rendeletben részeltetni. Mialatt Szentséges Felségteknek ezen Isten előtt mindenben kedves, és a keresztény világ előtt mindörökre dicséretre méltó irtalmasságára várakozunk, meghajtva térdünket és lelkünket, mely alázatosan Istenhez fohászodik Felségtek teljes egészséggel megáldott és bármilyen ellenséggel szembeni igen dicső győzelmekkel teljes, hosszan tartó uralkodásáért, továbbá igen dicső uralkodóházának örökké tartó gyarapodásáért, maradunk

Szentséges Császári és Királyi Felségtek

legalázatosabb és örökké hűséges alattvalói:
Pápa és Léva mezőváros helvét, valamint Bát
ágostai hitvallásnak elkötelezett nemesei és
lakosai

¹⁴⁸ Ez III. Károly királynak már az 1712–1715-ös országgyűlés idején, 1712. július 12-én kiadott rendelete. SZÜCS 1918. 25.

¹⁴⁹ III. Károly 1713. május 23-án Laxenburgból több rendeletet is bocsátott ki egyes protestáns gyülekezetek érdekében. Esetünkben az jöhet szóba, amelyik Hont vármegye tisztkarát utasítja, hogy Bát mezőváros evangélikusságának biztosítsa a szabad vallásgyakorlatot a vallásügyi bizottság döntésének meghozataláig. Gondolhattak még arra az 1713. július 11-én kibocsátott rendeletre is, mely Bars vármegye tisztkarának rendeli el ugyanezt a lévai reformátusokkal kapcsolatban. Teljes szövegük olvasható például: Acta commissionis regionalis Pesthiensis. DREKK O. 4.m. 67-68, 198-199, 201-202. Az elsőnek rövid részletét idézi: Dunántúli egyházleírások 91-92. Emellett: Georg BAUHOFER: Geschichte der evangelischen Kirche in Ungarn. Berlin, 1854. 336.

18.

[Bécs], 1719. december 5.

VI. Károly német-római császár Kenessey Istvánnak, a pápai református lakosok képviselőjének elrendeli, hogy megbízói türelmesen várakozzanak a vallásügyi bizottság döntésének meghozataláig.

Eredeti: lappang.

Fennmaradási formái: A-B: közel egykorú egyszerű másolatok

C: kötetbe másolt szöveg

D: füzetbe másolt szöveg

E: füzetbe másolt szöveg

Lelőhely: A-B: Pápai református egyházközség iratai., Liszky-gyűjtemény, 141. sz. irat. DREL III. 62. e.

C: Győrffi József: *Libellus diversarum in materia et negotio religionis emanatarum benignarum resolutionum regiarum, aliorumque in eadem materia factorum solidorum scriptorum*. Szentkirályszabadja, 1765. DREL II. 217. a. (O.1081/I.) 247–249.

D: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1734:2. 11–12.

E: *Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetium, qualiter contra impetores Divino auxiliante numine defensum extitit Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai*. DREL I.1.b. 1749:10. 43–45.

Említés: *Post quas instantias et praemissam limpida contrarii remonstracionem tale benignum Sacratissimae Caesariae, Regiaeque Maiestatis mandatum reportatum est, vi cuius usque exitum commissionis instituendae jussi in eodem statu manere cives Helveticae confessionis Papenses a domo privata, ubi interim exercebant cultum, ad templum reduxerunt, et in prius ab ipsismet clausum oratorium redierunt, ibique suum cultum per unum plus minus mensem continuerunt. Quod etiam benignum mandatum insertum Hist[oriae] Ecc[lesiae] <Reformatae in> Hung[aria] Lampii videri potest paginis 526–27., ubi loco vocis **falsa** sunt lege: **interea vero, quae hactenus facta sunt**, etc. Datum vero est illud 6. Decembris 1719. Magyar fordítása: Ezen kérvények¹⁵⁰ és a másik fél fenti világos felterjesztése¹⁵¹ után elnyerték a Szentséges Császári és Királyi Felség eme kegyes rendeletét, melynek hatására a helvét hitvallású pápai polgárok, akik utasítva lettek arra, hogy a felállítandó bizottság [tevékenységének] lezárásáig ugyanabban az állapotban maradjanak, attól a magánháztól, ahol közben az istentiszteletet végezték, visszatértek a templomhoz, és a korábban éppen általuk bezárt imaházba visszamentek, ahol körülbelül egy hónapig folytatták istentiszteleteiket. Ez a kegyes rendelet is olvasható Lampe A református egyház története Magyarországon [című művének] 526–527. oldalán megjelentetve, de a **hamisak** szó helyett ezt olvasd: **ezenközben pedig mindazok, amik eddig történtek**, stb. Az [a rendelet] pedig kelt 1719. december 6-án.¹⁵² Dunántúli református egyházkerület közgyűlési jegyzőkönyvei, 2. sz. kötet (1652–1800). DREL I. 1. a. 270.*

Kiadás: LAMPE, Adolf: *Historia ecclesiae reformatae in Hungaria et Transylvania*. Utrecht, 1728. 526–528. (a továbbiakban: LAMPE 1728. Láthatólag A alapján. Hemzseg a másolási és nyelvtani hibáktól, az apparátusban a szöveg javításától el is tekintettem.)

Regesztá: LISZKAY 1875. 61.

Megjegyzés: A hátlapján a címzés: *Sacrae Caesariae, Regiaeque Maiestatis, domini, domini nostri clementissimi nomine egregio Stephano Kenesey, Helveticae confessionis incolarum Papensium agentis et sollicitatori perbenigne assignandum*. Magyarul: A Szent Császári és Királyi Felség-

¹⁵⁰ A királynak, illetve a kancelláriának benyújtott 4., 8., 12., 14., 15. és 17. sz. dokumentumok.

¹⁵¹ A 4. sz. dokumentumhoz csatolt, *Limpida contrarii remonstratio* címet viselő 5. sz. dokumentum.

¹⁵² A dátumot tévesen javítja ki.

ges Úr, legkegyesebb urunk nevében a nemzeti Kenessey Istvánnak, a helvét hitvallású pápai lakosok ügyvivőjének és képviselőjének legyen igen kegyesen átadva. E az irat előtt a következő bevezető szöveget közli: *Tandem Sua Sacra Caesareo Regia Maiestas, Carolus VI. die 5^a Decembris 1719. sequentem benignam ultimam suam dedit resolutionem.* Magyar fordítása: Végül Ő Szent Császári és Királyi Felsége, VI. Károly 1719. december 5. napján a következő utolsó kegyes rendeletet adta ki.

Sacrae Caesarae, Regiaeque Maiestatis, domini, domini nostri clementissimi nomine egregio Stephano Kenesey, Helveticae confessionis incolarum Papensium agenti et sollicitatori hisce benigne significandum.

Altetitulate Suae Maiestati Sacratissimae universas praeattactorum principalium suorum¹⁵³ querelas et gravamina, et signanter contra illustrissimos comites dominos¹⁵⁴ Josephum seniore et Franciscum juniorem Eszterházy qua domini et consequenter oppidi Papa haereditarios dominos terrestres et magistratum comitatus Wesprimiensis¹⁵⁵ propter occupatum in praefato oppido Papa dictae confessionis Helveticae oratorium et praedicantes a functionibus et muniis suis in eodem peragendis inhibitos, necnon scholas etiam praecclusas factas et humillime propositas, demisse¹⁵⁶ simul et fideliter relatas fuisse, ac demum ex benigna eiusdem Suae Maiestatis Sacratissimae ordinatione in excelsa Ministeriali Conferentia rite examinatas, et cum legibus regni, signanter articulis 25. et 26. anni 1681. et 21. anni 1687., necnon novissimae diaetae Poseniensis anni 1715. articulo 30. priores articulos et regias simul in negotio religionis emanatas explanationes,¹⁵⁷ praecitatorumque Soproniensis et Poseniensis diaetalium articulorum explanationes¹⁵⁷ in suo genuino sensu declaratorias confirmante combinatas et confrontatas, matureque pensatas et consideratas, et demum alfefatae Suae Maiestati Sacratissimae cum voto et opinione reportatas extitisse, superindeque summetitulatam Suae Maiestatem Sacratissimam clementissime etiam resolvisse, quod siquidem praefatae confessioni addicti querulantes in puncto religionis ultra dictamen praecitatorum articulorum per novissimae diaetae Poseniensis articulum 30. ad praecedentes explanationes regias semet provocantem confirmatorum hac occasione nihil novi praetendere possint, quin potius tenori eorundem semet¹⁵⁸ accomodare tenerentur, adeoque, quod ex parte eorundem iidem articuli velut lex publica aperte violati et minus observati fuissent, ac praefati comites Josephus et Franciscus Eszterházy qua domini¹⁵⁹ terrestres non secus et magistratus comitatensis,

¹⁵³ C és D suorum principalium.

¹⁵⁴ B-E contra dominos illustrissimos comites.

¹⁵⁵ D hibásan comitatum Weszpremiensis magistratum.

¹⁵⁶ D humillime.

¹⁵⁷⁻¹⁵⁷ B-E hiányzik. Az eredetiben is szerepelhetett, mert a lévaiak, bátiak, tótvezekényiek és endrédiek ágensei részére szóló rendelet sokban hasonló szövege is tartalmazza. LISZKAY 1875. 142. sz.

¹⁵⁸ B-E se.

¹⁵⁹ E hibásan domini.

cum praevio tamen benigno Caesareo Regio assensu non propria auctoritate in eodem oppido Papa qua jam extincto confinio semet praecitato articulo 30. anni 1715. et regis explanationibus conformassent¹⁶⁰, illatae alicuius violentiae argui nequirent.

Ideo benememorata Sua Maiestas Sacratissima eorundem articulorum benigna reflexione habita ulterius etiam articulari determinationi standum esse decrevit¹⁶¹, et quia in negotio religionis novissimo¹⁶² articulo 30. instituenda commissio innueretur, ad eandemque commissarii etiam in contextu eiusdem denominati essent, hinc eiusmodi commissionem /:aliis loco interea demortuorum eiusdem religionis commissariis surrogandis:/ quantocius assumendam clementissime ordinavit, coram qua tum praefati querulantes, tum alii etiam sua gravamina, aut si in aliquo praeter exigentiam praecitatorum articulorum ab una vel altera partibus contraventum fuisse praetenderint, proponere possint, ipsique commissarii pro suprema Caesareo Regia decisione fidelem in omnibus relationem submittere debeant, interea vero, quae hactenus facta sunt, usque ad exitum assumendae commissionis ¹⁶³in statu, in quo nunc sunt, maneant,^{-163 164} ac in locis in articulo denominatis nulla via et modo exercitium religionis turbari admittetur.⁻¹⁶⁴

Quapropter memoratus agens et sollicitans, ac per eum ipsius principales in verbo regio districtim commonentur, quatenus se penes tenorem praecitatorum articulorum, ac etiam articuli 31.¹⁶⁵ novissimae itidem¹⁶⁶ diaetae anni 1715., et vigore eorundem concessam ipsis Caesareo Regiam gratiam et clementiam continere, nec eadem abuti, et¹⁶⁷ omnino ab inchoandae articularis commissionis exitu, superindeque suprema Caesareo Regia determinatione obsequenter praestolari noverint, debeantque et teneantur.

Quibus in reliquo altememorata Sacratissima Maiestas Caesarea, Regiaque gratia sua benigne propensa manet.

Viennae, 5. Decembris, 1719.

Per Sacratissimam Caesaream,
Regiamque Maiestatem
Ladislaus Hunyady manu propria

¹⁶⁰ C és D hibásan confirmassent.

¹⁶¹ B-E censuit.

¹⁶² D hiányzik.

¹⁶³⁻¹⁶³ A: maneat in statu, quo nunc sunt.

¹⁶⁴⁻¹⁶⁴ A ezt a szakaszt kihagyja, B aláhúzza közli.

¹⁶⁵ C hibásan 30.

¹⁶⁶ B-E hiányzik.

¹⁶⁷ B-E hibásan ut.

MAGYAR FORDÍTÁS

A Szent Császári és Királyi Felséges Úr, legkegyesebb urunk nevében a nemzeti Kenessey Istvánnak, a helvét hitvallású pápai lakosok ügyvivőjének és képviselőjének¹⁶⁸ legyen ezek által kegyesen értésére adva.

Miután mélyen tisztelt Ő Szentséges Felségének részint igen alázatosan előterjesztette, részint hasonlóképpen alázatosan és hűségesen jelentette fent említett megbízóinak összes panaszát és sérelmét, különösképpen azokat, melyek a méltóságos Esterházy gróf urak, az idősebb József és az ifjabb Ferenc mint a pápai uradalom, következőképpen Pápa mezővárosának örökös földesurai és Veszprém vármegye tisztikara ellenében támadtak az említett Pápa mezővárosban elfoglalt említett helvét hitvallású imaház, továbbá az ugyanabban végzendő tevékenységüktől és szolgálatuktól eltiltott prédikátorok, végül a bezárt iskolák miatt, és ezután ezek ugyanazon Ő Szentséges Felsége kegyes rendelkezéséből a felséges miniszteri konferencián illően meg lettek vizsgálva, és össze lettek vetve, valamint ütköztetve az ország törvényeivel, különösképpen az 1681. évi 25. és 26., valamint az 1687. évi 21. törvénycikkeivel, továbbá a legutóbbi, 1715. évi pozsonyi országgyűlés 30. törvénycikkével, mely megerősítette a korábbi törvénycikkeket és hasonlóképpen a vallás ügyében kiadott királyi magyarázatokat, valamint a soproni és pozsonyi országgyűlés előbb idézett törvénycikkeit valódi értelmükben kifejtő értelmezéseket, majd alaposan meg lettek fontolva és végig lettek gondolva, azután a mélyen tisztelt Ő Szentséges Felségéhez véleményezéssel és javaslatokkal fel lettek terjesztve, ezek után feljebb említett Ő Szentséges Felsége igen kegyesen el is rendelte, hogy mivel a fenti hitvallásnak elkötelezett panasztevők a vallás ügyében a legutóbbi pozsonyi országgyűlésnek a korábbi királyi magyarázatokra hivatkozó 30.

¹⁶⁸ Itt az ideje, hogy röviden megrajzoljuk Kenessey István portréját, aki a XVIII. századi dunántúli református nemesség vezetőinek legmarkánsabb alakja volt. 1677-ben született módosabb kisbirtokos nemes családban. Jogot tanult, majd az Esterházyak familiárisa lett: Antal gróf titkára vagy jószágkormányzója, a Rákóczi-szabadságharcban is ott küzdött ura mellett a kurucok oldalán. 1709-ben vette feleségül Szondy Zsuzsannát, a dunántúli középirtokos Chernel Gábor özvegyét. 1714-ben vette mezőföldi birtokait, többi birtokszerzésének időpontjára nincs pontos adatunk, halálakor már Pápán majort, Mezőlakon földeket, Szentgálon házat és malmokat, a Balaton mellett szőlőket birtokolt, itteni borokkal és mezőföldi búzájával kereskedett. 1711 után nem emigrált, de nem is állt a császárhű Esterházyak mellé: kapcsolatait felhasználva ekkor kezdett önálló karriert befutni. 1712-ben Veszprém vármegye egyik követe a koronázó országgyűlésen, később az 1714-15-ös folytatáson, valamint az 1722-23-as, 1728-29-es országgyűléseken és az 1735-ös concursuson is vármegyei követ. Az 1721-22-ben működött pesti és pozsonyi vallásügyi bizottságnak is tagja. 1713-tól a vármegye főszolgabírája, egyszersmind megyei adószedő is. 1717-től másodalispán, majd 1720-tól, mikor erről a tisztségeről lemondott, haláláig táblabíró lett. Ilyen tisztséget azonban Somogy, Fejér, Tolna, sőt Arad vármegyében is viselt. 1744-től haláláig királyi tanácsos. Mind vármegyében, mind országos ténnyekedésében a dunántúli reformátusság érdekeinek védelmezője, mint okmányaink is mutatják, a pápaiak küzdelmét is ő szervezi és vezeti vallásszabadságáért vívott küzdelmében. 1734-től lett a dunántúli egyházkerület főgondnoka. 1750-ben halt meg. THURY Etele: *A Dunántúli Református Egyházkerület története*. Pozsony, 1998. II. 350-351. TRÓCSÁNYI 1981. 49-50. – Kenessey egyházpártoló tevékenységéről a Ráday Pálhoz 1719-1733 között írott levelei alapján PATAKY László: *Ráday Pál és Kenessey István levelezése*. = Ráday Pál 1677-1733. Előadások és tanulmányok születésének 300. évfordulójára. Szerk. Esze Tamás. Bp., 1980. 365-391.

törvénycikke által megerősített, előbb idézett törvénycikkek rendelkezésén túl ezen a címen semmi újat nem követelhetnek, hanem inkább kötelesek azok tartalmához igazodni, továbbá, mivel részükről ugyanezen törvénycikk mint országos törvények nyíltan meg lettek sértve, és egyáltalán nem lettek betartva, ezért az említett Esterházy József és Ferenc grófokat földesúri mivoltukban, és nem másként, a vármegyei tisztikart pedig, mivel korábbi kegyes császári és királyi jóváhagyással, nem pedig önkényesen <eljárva> az előbb idézett 1715. évi 30. törvénycikkhez és a királyi magyarázatokhoz alkalmazkodott, ne lehessen ugyanazon Pápa mezővárosban mint megszűnt véghelyen okozott bármiféle erőszakkal vádolni.

Ezért, miután ismeri ugyanezen törvénycikkek eljárását, tisztelettel emlegetett Ő Szentséges Felsége elrendelte, hogy továbbra is a törvényes határozatoknak kell érvényben maradniuk, és mivel jóváhagyta, hogy a legutóbbi 30. törvénycikk alapján vallásügyi bizottság legyen felállítva, és a biztosok abba már ugyanannak a szövegébe foglaltan is név szerint ki lettek jelölve, ezért igen kegyesen elrendelte, hogy ezen bizottság minél előbb alakuljon meg, a közben meghaltak helyett pedig ugyanolyan vallású másik biztost állítsanak, [eme bizottság] előtt pedig mind az említett panaszosok, mind mások is előterjeszthessék sérelmeiket, vagy azt, ha egyik vagy másik fél bármiben a fentebb idézett törvénycikk elvárásai ellenére merne cselekedni, és azok a biztosok kötelesek legyenek a legfelsőbb császári és királyi döntés érdekében mindenben hiteles jelentést felterjeszteni, ezenközben pedig mindazok, amik eddig történtek, a jövőben megalakuló bizottság tevékenységének befejezéséig abban az állapotban maradjanak, melyben most vannak, és semmiképpen ne engedessék meg, hogy a vallás gyakorlását a törvénycikkben megnevezett helyeken bármilyen úton-módon is akadályozzák.

Ezért az említett ügyvivőt és képviselőt, általa pedig megbízóit királyi szóval szigorúan figyelmeztetjük, hogy az említett törvénycikk, valamint még az ugyanazon legutóbbi 1715. évi országgyűlés 31. törvénycikke ismeretében érvék be az ezek erejéből nekik juttatott császári és királyi kegyel és jótéteménnyel, azzal vissza ne éljenek, és teljességgel engedelmesen várakozzanak a törvénycikk rendelkezése alapján működni kezdő bizottság tevékenységének eredményére, és azonfelül a legfelsőbb császári és királyi döntésre.

Ezek mellett a továbbiakban is kitart a mélyen tisztelt Császári és Királyi Felség, jóindulatát-kegyesen nyújtva.

Bécs, 1719. december 5.

A Szentséges Császári és Királyi Felség
nevében:
Hunyady László saját kezűleg

19.

K. n. [1720. augusztus 9. előtt]

Otto Johann Baptist Volkra veszprémi püspök azzal a kéréssel fordul a királyhoz, hogy vagy tiltsa el véglegesen a pápai reformátusokat szabad vallásgyakorlatuktól, vagy oldja fel az eddigi tiltást.

Fennmaradási formája: eredeti.

Lelőhely: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A35. Conceptus expeditionum N° 37. (Ex aug. 1720.)

Kiadás: —

Regeszta: —

Megjegyzés: A hozzátételleges dátumozást az irat beérkezési dátuma tette lehetővé: *Praes[entata]* 9. Augusti, 1720. vagyis Benyújtották 1720. augusztus 9-én.

Ad Sacratissimam Caesaream, regiamque Maiestatem, etc., dominum, dominum clementissimum humillima instantia Ottonis Joannis Baptistae comitis Volkra episcopi Vesprimiensis, prout intrinsecus.

Augustissime, potentissime ac invictissime
Romanorum Imperator, ac Hispaniarum,
Hungariae ac Bohemiae Rex, domine, domi-
ne clementissime!

Penes benignum Augustissimae Maiestatis Vestrae decretum Papensibus Helveticae confessioni addictis publicum religionis exercitium per comitatum inhibitum est, iidemque ab usu et ingressu oratorii sui pariter sunt inhibiti, cui gratiosissimae Maiestatis Vestrae ordinationi in tantum se accomodarunt, ut ab ingressu eiusdem oratorii se hucusque abstinuerint, exercitium tamen suum in privata domo, non obstante contradictione et inhibitione in facie comitatus per me qua supremum comitem facta denuo inceperunt, sine eo, quod prioris inhibitionis relaxatorium per augustissimae Maiestatis Vestrae decretum factae habuissent, nunc insuper, nescio, quo motu vel qua auctoritate oratorium suum jam quasi ab anno extra illorum manus existens sunt ingressi, et in eodem suae religionis exercitium actu continuant, cum vero Augustissimae Maiestatis Vestrae resolutionem sciam, ut omnia in materia religionis in statu quo permaneant usque ad diaetalem commissionem.

Ideo Augustissimam Maiestatem Vestram humillime rogare volui, ut vel eosdem heterodoxos ab usu eiusdem per Maiestatem Vestram inhibiti oratorii denuo inhibere dignetur, vel per relaxatorium eiusdem inhibitionis comitatus meo demandare, ut inhibitionem nomine Sacratissimae Maiestatis Vestrae factam denuo relaxatam declaret, ad hoc, ut imposterum mandatis Maiestatis Vestrae Sacratissimae maior honor et obedientia exhibeatur, et juxta juris congruentiam, quo jure hoc ligatum fuit, eodem jure solvatur.

Sacratissimae Maiestatis Vestrae gratiis demississime commendans

Augustissimae Maiestatis Vestrae

humillimus servus et capellanus:
Otto Joannes Baptista comes Volkra
episcopus Veszprimiensis ut
supremus comes

MAGYAR FORDÍTÁS

Otto Johann Baptist Volkra gróf veszprémi püspök¹⁶⁹ igen alázatos kérvénye a Szentséges Császári és Királyi Felséghez, stb. úrhoz, a legkegyelmesebb úrhoz, amint belül [olvasható]

A rómaiak legfelségesebb, leghatalmasabb és leglegyőzhetetlenebb császára, Spanyolország, Magyarország, Csehország, stb. király ura, legkegyelmesebb uram!

Szentséges Felségtek kegyes határozatának birtokában a vármegye betiltotta a helvét hitvallásnak elkötelezett pápaiak számára a vallás nyilvános gyakorlatát, hasonlóképpen ugyanezeket attól is eltiltották, hogy bemehessenek imaházukba és használhassák. Legkegyesebb Felségtek eme rendelkezésének annyiban tettek eleget, hogy mindezidáig tartózkodtak attól, hogy belépjenek imaházukba, [vallás]gyakorlatukat azonban egy magánháiban újra elkezdték, figyelmen kívül hagyva a vármegye képviselőjében általam mint főispán által kieszközölt ellentmondást és eltiltást, anélkül, hogy a Szentséges Felségtek határozata által elrendelt korábbi eltiltás eltörlését elnyerték volna. Most ezenfelül, nem tudom, milyen indítástól vezérelve vagy milyen felhatalmazással, behatoltak már körülbelül egy év óta használaton kívül lévő imaházukba, és ugyanott vallásuk gyakorlását jelenleg is folytatják, pedig úgy tudom, Szentséges Felségtek rendelete [szerint] a vallás tárgyában mindennek egészen az országgyűlési bizottság [munkálatainak befejeztéig] változatlan állapotban kell maradnia.

Ezért Szentséges Felségteket arra szeretném kérni, hogy vagy méltóztassék újra eltiltani ugyanezen eretnekeket imaházuknak Felségtek által [egyszer már] betiltott használatától, vagy ugyanezen eltiltás törlő határozatával vármegyémnek elrendelni, hogy hirdesse ki: a Szentséges Felségtek nevében kieszközölt eltiltás újabban el lett törölve. [Mindez] azért [szükséges], hogy a későbbiekben Szentséges Felségtek rendeletei irányába több tisztelet és engedelmesség tanúsíttassék, és a jog rendje miatt is, mert amelyik bírói fórum betiltotta ezt [a vallásgyakorlatot], ugyanakkor kell engedélyezni is.

Szentséges Felségtek kegyeibe legalázatosabban ajánlja [magát]

Szentséges Felségtek

legalázatosabb szolgája és káplánja:
gróf Otto Johann Baptist Volkra
veszprémi püspök mint főispán

¹⁶⁹ Otto Johann Baptist Volkra gróf, veszprémi püspök (1710–1720) életrajzát lásd a 2. közlemény 67. jegyzetében.

20.

Bécs, 1720. augusztus 19.

VI. Károly német-római császár felszólítja Veszprém vármegyét, hogy fogantossítsa a pápai reformátusokkal szemben a részükre korábban kiadott rendelet végzéseit.

Fennmaradási formái: A: eredeti fogalmazvány.

B: közel egykorú hitelesített másolat, mellette magyar fordítás.

C: kötetbe másolt szöveg

D: füzetbe másolt szöveg

E: füzetbe másolt szöveg

F: kötetbe másolt szöveg; megszakad.

Lelőhely: A: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A35. Conceptus expeditionum N° 37. (Ex aug. 1720.)

B: Pápai református egyházközség iratai, Liszkay-gyűjtemény, 147. sz. irat. DREL III. 62. e.

C: Győrffi József: *Libellus diversarum in materia et negotio religionis emanatarum benignarum resolutionum regiarum, aliorumque in eadem materia factorum solidorum scriptorum*. Szentkirályszabadja, 1765. DREL II. 217. a. (O.1081/I.) 252–253.

D: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1734:2. 15.

E: *Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetitur, qualiterve contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai*. DREL I.1.b. 1749:10. 45–46.

F: Dunántúli református egyházkerület közgyűlési jegyzőkönyvei, 2. sz. kötet (1652–1800). DREL I. 1. a. 270–271.

Kiadás: —

Regesza: LISZKAY 1875. 61.

Megjegyzés: A a rendelet szövegének végén és az irat elején a következő tartalmi kivonatot közli: *Comitatui Weszprimensi committitur, ut incolas Papenses Helveticae confessioni addictos ab ingressu oratorii sui, ibidemque continuando religionis suae exercitio inhibeat*.

Magyar fordítása: Veszprém vármegyének rendeljék el, hogy a helvét hitvallásnak elkötelezett pápai lakosokat tiltsák el az imaházukba való belépéstől, valamint vallásuk ugyanott történő folytatásától. **B** a következő tartalmi kivonatot adja: *Pro parte incolarum oppidi Papa Helveticae confessioni addictorum benigni Suae Maiestatis Sacratissimae recens interveniendi mandati par*. **Magyarul:** Ó Szentséges Felsőre rendeletének másolata, melyet Pápa mezővárosa helvét hitvallásnak elkötelezett lakosai részére legutóbb eszközöltek ki. Hitelesítési záradéka: *Lecta et extradata per me, Andream Sztankovánszki inlyti comitatus Weszprimensis juratum notarium*. **Magyarul:** Olvastott és kiadatott általam, Sztankovánszky András, a tekintetes Veszprém vármegye esküdt jegyzője által.¹⁷⁰ Mellette gyűrűspecstét lenyomata vörös viaszba nyomva. E az irat előtt a következő bevezető szöveget közli: *Post hanc Caesareo Regiam resolutionem*

¹⁷⁰ A Sztankovánszky család a Liptó megyei Sztankováról származik. András először Győr vármegyében vállalt szolgálatot, 1696-ban a püspök, 1719-ben pedig a káptalan jegyzőjeként. Még ebben az évben felesége, Lengyeltóiban birtokos Horváth Júlia miatt továbbköltözött Veszprém vármegyébe, ahol ekkor a vármegye főjegyzője, 1724-től másodalispánja, 1726–1730 között pedig első alispánja volt. 1728-ban a vármegye országgyűlési követi tisztét is viselte. Leszármazottai Tolna és Baranya vármegyébe is eljutottak, Tolnában magas megyei hivatalokat is betöltöttek. NAGY X. 856–857. KEMPELEN Béla: Magyar nemes családok. I–XI. Bp., 1911–1932. (továbbiakban: KEMPELEN) X. 230–231. HUDI József: Veszprém vármegye politikai elitje a XVIII–XIX. században (1711–1918). In: Az átmenet, avagy Veszprém megye a rendszerváltás időszakában. Szerk. Oláh Miklós. Veszprém, 1995. 59.

*nobiles et incolae Papenses Helveticae confessioni addicti relicta privata ista domo, ubi religionis exercitium continuarunt, ad prius derelictum oratorium redierunt, ibidemque religionis exercitium per unum plus minus mensem continuarunt. Quod ipsum reverendissimus Otto Joannes Baptista comes a Volkra episcopus Veszpremiensis, eiusdemque nominis incltyti comitatus supremus comes gravate ferens detulit regnanti Regiae Maiestati, qui sequens benignum contra Papenses die 19^a mensis Augusti 1720. resoluti inhibitorium mandatum. Magyar fordítása: Eme császári és királyi rendelet után a helvét hitvallásnak elkötelezett pápai nemesek és [egyéb] lakosok, miután elhagyták azt a magánházat, ahol a vallásgyakorlatot folytatták, visszamentek a korábban feladott imaházba, ahol a vallásgyakorlatot körülbelül egy hónapon keresztül folytatták. Ezt azonban főtisztelendő gróf Otto Johann Baptist Volkra veszprémi püspök, és az ugyanezen nevű tekintetes vármegye főispánja nehezményezte, és panaszt nyújtott be az [akkor] uralkodó Királyi Felsőnek, aki a pápaiak ellenében 1720. augusztus hónapjának 19. napján a a következő kegyes eltíltó parancsot adta ki. F az iratot a következőképpen vezeti be: *Quid factum ubi vicissim illustrissimus dominus Otto Johannes Baptista comes a Volkra episcopus Weszpremiensis et incltyti comitatus eiusdem supremus comes gravate ferens detulisset eotum regnanti Regiae Maiestati <qui> sequens contra Papenses die 19. mensis Augusti 1720. resoluti inhibitorium mandatum, vigore cuius iterum ab exercitio templari ad institutum cultum priorem apud domum quandam curialem remissi sunt, innuendo, illum esse statum in quo, quando prius mandatum dabatur. Huius vero tenor talis est, etsi imperfectus. Magyar fordítása: Ezek megtörténtét¹⁷¹ a méltóságos Otto Johann Baptist Volkra gróf úr, veszprémi püspök és ugyanazon tekintetes vármegye főispánja ismét nehezményezte, és panaszt nyújtott be az akkor uralkodó Királyi Felsőnek, aki a pápaiak ellenében 1720. augusztus hónapjának 19. napján a a következő eltíltó parancsot adta ki, melynek hatására a templom használatától ismét visszatértek a korábbi istentiszteletekhez, melyeket ama bizonyos udvarháznál végeztek, [mert] úgy rendelkezett, hogy [a vallásgyakorlat] abba az állapotba legyen visszaállítva, amiben a korábbi parancs¹⁷² kiadásakor volt. Ennek a tartalma a következő, bár befejezetlen.**

Reverendis, honorabilibus, spectabilibus ac magnificis, egregiis item et nobilibus, prudentibusque ac circumspectis N. N. vicecomiti, iudicibus nobilium et juratis assessoribus, totique universitati dominorum praelatorum, baronum, magnatum et nobilium comitatus Weszpremiensis, etc., fidelibus nobis dilectis.

Carolus VI. Dei gratia electus Romanorum imperator semper augustus, ac Germaniae, Hispaniarum, Hungariae, Bohemiae, etc. rex.

Reverendi, honorabiles, spectabiles ac magnifici, egregii item et nobiles, necnon prudentes ac circumspecti, fideles nobis dilecti!

Ex demissa relatione¹⁷³ fidelis itidem nostri reverendi, spectabilis ac magnifici Ottonis Joannis Baptistae comitis a Volkra episcopi Weszpremiensis qua comitatus aequae Weszpremiensis supremi comitis displicenter intelligimus, qualiter posteaquam vos penes benignum mandatum nostrum incolas oppidi

¹⁷¹ A közvetlen előzmények a 18. sz. dokumentum bevezetőjében olvashatók.

¹⁷² Ez a 18. sz. dokumentum.

¹⁷³ C, D reflexione.

Papa in comitatu¹⁷⁴ praefato existentis¹⁷⁵ Helveticae confessioni addictos ab ingressu oratorii sui, ibidemque exercendo publico religionis suae exercitio inhibuissetis, iidem Helveticae confessioni addicti ab ingressu praefati oratorii sui eotum destitissent,¹⁷⁶ et religionis suae exercitium in privata quapiam domo continuassent¹⁷⁶, his¹⁷⁷ nihilominus non ita pridem evolutis diebus, nescitur, unde moti, propria auctoritate oratorium illud denuo ingressi publicum religionis suae exercitium ibidem continuare non formidarent¹⁷⁸.

Quia vero negotium religionis in eo, quo die 5^a mensis Decembris anni proxime praeteriti 1719. fuerat, statu per totum regnum nostrum Hungariae usque ad exitum commissionis in negotio religionis articulo 30. anni 1715. ordinatae, et pro¹⁷⁹ prima affuturi mensis Novembris anni labentis infrascripti in libera regiaque civitate nostra Budensi inchoandae relinquere et permanere debere clementer resolvissimus, ac id ipsum antelatis quoque incolis¹⁸⁰ Papensibus Helveticae confessioni addictis medio ablegati eorundem per speciale decretum nostrum jam antehac intimari etiam fecissemus¹⁸¹, idcirco vobis harum serie firmiter praecipientes benigne committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus totiesfatos Helveticae confessioni addictos oppidi Papa incolas in verbo nostro regio super eo, ut ipsi semet suprascriptae benignae determinationi nostrae jam etiam, ut praemissum est, decretaliter iisdem extradatae sub incursu gravis indignationis nostrae regiae omnimode¹⁸² accomodare debeant, admonere debeatis et noveritis¹⁸³.

Gratia in reliquo nostra Caesareo Regia vobis benigne propensi manemus¹⁸⁴.

Datum in civitate nostra Vienna Austriae, die decima nona mensis Augusti, anno Domini millesimo septingentesimo vigesimo.

Carolus manu propria

Ladislaus Adamus comes Erdödý
episcopus Nitriensis manu propria
Josephus Sigraý manu propria

¹⁷⁴ A comitatu, C, D *hibásan* comitatu.

¹⁷⁵ E *hibásan* existentium.

¹⁷⁶⁻¹⁷⁶ C, D *hiányzik*.

¹⁷⁷ C *hibásan* suis.

¹⁷⁸ D *hibásan* reformidarunt.

¹⁷⁹ C *hibásan* post.

¹⁸⁰ E *itt megszakad*.

¹⁸¹ D *hibásan* cepissemus.

¹⁸² C, D *hibásan* omnino se.

¹⁸³ A, C, D, E noveritis et debeatis.

Titulált Nemes Veszprém Vármegyében levő Hiveinknek etc.

CAROLY Romai Császár, Német, Spanyol (!), Magyar és Cseh-Országi Király etc.

Tiszteletes, Tekintetes és Nagyságos, ismét Nemes, Nemzetes etc. nekünk kedves Hiveink!

A' mi Hivűnknek, Tiszteletes, Tekintetes és Nagyságos Otto Keresztelő János Volkra Gróffnak, Veszprémi Püspöknek mint Veszprém Vármegye Feő Ispánnának alázatos Jelentéséből kedvetlenül értyűk: Miképpen, minekutanna Ti az mi Kegyelmes Parancsolatunk mellett a' meg nevezett Vármegyében levő Pápa Mező Városnak Helvetica Valláson levő Lakosit az ő Imádcságos Hazokban való bé meneteltül es az ő Isteni Tiszteleteknek ugyan ott gyakorlandó Közönséges Gyakorlasatul el tiltottátok vólna, azon Helvetica Valláson lévők az ő meg nevezett Imadcságos Házokban való bé meneteltül akkor meg szűntek vólna, es az ő Isteni Tiszteleteknek Gyakorlásat edgy valamelly magános Hazban continuáltak vólna; Mindazonáltal ez nem igen régen elmúlt napokban, nem tudatik, honnan indittatván, magok authoritasaval /:hatalmával:/ azon Imadcságos Házokban ujjobban bé menvén, az ő Religiojoknak Közönséges Gyakorlásat ugyan ott végben vinni nem rettegnének.

Mínthogy pedig kegyelmessen resolvaltuk, es azt a' megh említett Helvética Vallason levő Pápai Lakosoknak is az ő Követtyek által speciale Decretumunk /:edgy kivaltképpen való Vegezesünk:/ által már ennekelőtte intimaltattunk /:parancsolva jelentettük:/ is, hogy az religio Dolgának a' mi egész Magyar Országunkon azon állapotban, a' mellyben vala az közelebb el mult 1719.dik Esztendőben Karácsony Havának ötödik napján, kellene hagyattatni es maradni a' Religio Dolgában az 1715. Esztendőnek 30.dik Articulusában rendeltetett es a' következő Szent András Havanak első napján e' mostan folyo alább meg irt Esztendőben a' mi Szabad es Királyi Varasunkban Budán el kezdetendő Commissionak kimeneteleig.

Annakokaért tinektek ez Levelünk rendiben erőssen parancsolvan kegyelmessen committallyuk es hadgyuk, hogy vévén e' mi jelenlevő Levelünket, az ennyiszér említett Helvetica Confessiön lévő Papa Varosanak Lakosit a' mi Királyi Szavunkal meg inteni tudgyátok es tartozzatok, ez irant, hogy ők a' mi fellyül meg irt es immár ő nékiek is Decretaliter ki adattatott Kegyelmes Rendelt-vegezesünkhöz a' mi Királyi Kemény reajok való meg Haraguvásunknak büntetése alatt önnön magokat mindenképpen alkalmaztatni tartozzanak.

¹⁸⁴ E manentes.

Ezekután a' mi Csaszari-Királyi Kegyelmesegünkkel hozzátok kegyelmessen hajlandók maradunk.

Költ Bécsben, die 19. Augusti, 1720.

Carolus manu propria

Ladislaus Adamus comes Erdődy
episcopus Nitriensis manu propria
Josephus Sigray manu propria

MAI MAGYAR FORDÍTÁS

Főtisztelendő, tisztelendő, tekintetes és nagyságos, továbbá nemzetes és nemes, bölcs és körültekintő [urak], Veszprém vármegye alispánja, szolgabírái és esküdt ülnökei, továbbá főpap, báró, mágnás és nemes urainak testülete, stb., számunkra szeretett híveink részére.

VI. Károly, Isten kegyelméből a rómaiak mindenkor felséges választott császára, Németország, Spanyolország, Magyarország, Csehország, stb. királya.

Főtisztelendő, tisztelendő, tekintetes és nagyságos, továbbá nemzetes és nemes, végül bölcs és körültekintő, számunkra szeretett híveink!

Szintén hívünknek, a főtisztelendő, tekintetes és nagyságos grófnak, Otto Johann Baptist Volkra veszprémi püspöknek mint hasonlóképpen Veszprém vármegye főispánjának alázatos jelentéséből sajnálatos módon megtudtuk, hogy miután ti kegyes rendeletünk birtokában az említett vármegyében lévő Pápa mezővárosunk helvét hitvallásnak elkötelezett lakosait eltiltottátok az imaházukba való belépéstől, és vallásuk ugyanott végzendő nyilvános gyakorlásától, ugyanezen helvét hitvallásnak elkötelezettek akkor tartózkodtak az imaházukba való belépéstől, és vallásuk gyakorlását egy bizonyos magánháiban folytatták, azonban ezen napok elmúltával, nem oly régen, nem tudni, mitől vezérelve, önkényesen újra bementek imaházukba, és ugyanott nem áttalották folytatni vallásuk nyilvános gyakorlását.

Mivel pedig kegyesen elrendeltük, hogy a vallás ügyének egész magyarországi királyságunkban egészen az 1715. évi 30. törvénycikk által a vallás ügyében felállítani rendelt, és az alábbirt folyó év következő november havának 1. napján Buda szabad királyi városunkban működését megkezdő bizottság tevékenységének lezárásáig abban az állapotban kell maradnia és megtartatnia, amiben a legutóbb elmúlt 1719. esztendő december havának 5. napján volt, és ugyanezt az előbb említett helvét hitvallásnak elkötelezett pápai lakosokkal megbízottjuk révén nekik szóló határozatunkkal már ezelőtt tudattuk is, ezért ezen oklevél soraival nektek szigorúan megparancsolva kegyesen elrendeljük és meghagyjuk, hogy miután megkaptátok a jelen oklevelet, királyi szavunkkal kötelesek legyetek figyelmeztetni Pápa mezővárosa annyiszor emlegetett helvét hitvallásnak elkötelezett lakosait, hogy súlyos királyi neheztelésünk büntetésével számolva mindenképpen tartsák magukat a már – mint előbb említettük – ugyanezeknek rendelet formájában kiadott feljebbirt kegyes határozatunkhoz.

A továbbiakban maradunk irántatok kegyesen császári és királyi kegyünk jóindulatával.

Kelt ausztriai Bécs városunkban, augusztus hónap tizenkilencedik napján, az Úr 1720. esztendejében.

Károly saját kezűleg

gróf Erdődy László Ádám nyitrai püspök¹⁸⁵ saját kezűleg

Sigray József¹⁸⁶ saját kezűleg

* * *

FÜGGELÉK

Lista az előző két közleményben már publikált források egyéb előfordulási helyeiről

Jelmagyarázat:

- Aláhúzás nélküli sorok: az 1. vagy 2. közleményben már szerepelt forráshelyek
- Szaggatottan aláhúzott sorok: az 1. közleménynek a 2. közleményben pótlólagosan szerepeltetett forráshelyei
- Folytonosan aláhúzott sorok: az 1. vagy 2. közleményben nem szerepelt forráshelyek

¹⁸⁵ A monyorókeréki Erdődy család Magyarország egyik középkori eredetű familiája. A Szatmár megyei Erdődről származó Bakócz Bálint titeli prépost 1459-ben kapott nemességet és címet, általa testvérei, többek között Bakócz Tamás, a későbbi bíboros, esztergomi érsek és konstantinápolyi pátriárka, Szatmári (Bakócz) Ferenc győri püspök, és a világi állapotú Miklós. Az ő fiai már Erdődieknek nevezik magukat, tőlük ered az Erdődy család. Előnevüket a Vas megyei Monyorókerékről kapták, melyet Bakócz Tamás 1493-ban kapott királyi adományként. A grófi címet 1565-ben Erdődy Péter horvát bán kapta. Erdődy László Ádám gróf 1679-ben született. Tanulmányait Pozsonyban és Bécsben végezte, 1701-ben szentelték pappá. Még ebben az évben győri kanonok és pápóci prépost lett, eme javadalmait haláláig megtartotta. 1704-ben lett kancelláriai titkár, közben 1705-ben elnyerte a nyitrai püspökséget is. 1720 nyarán lépett elő alkancellárrá, még ez év őszén követként járt Lengyelországban. A fenti iratot eszerint alkancellárként írta alá. 1725 februárjában kancellárrá nevezte ki a király, de mindössze 1 hétig működött tényleges kancellárként, ezután lemondott, és csak címzetes kancellár maradt. 1736-ban halt meg. NAGY IV. 59, 62, 68. KEMPELEN III. 455. Magyar Katolikus Lexikon. III. kötet. főszerk. Diós István. Bp., 1997. 218. IVÁNYI 404. FALLENBÜCHL Zoltán: Magyarország foméltóságai. Bp., 1988. 99, 102. Magyar Királyi Udvari Kancellária, Index individuorum cancellariae. A 79, 1. köt. E betű.

¹⁸⁶ A Sigrayak a Szepes megyei Sигра helységből származó nemesi család. Sigray József 1708-ban lett a királyi tábla ülnöke. Az 1712-1715. évi országgyűlésen ilyen minőségében több bizottság, többek között a vallásügyi tagja is lett. 1717-től a Magyar Királyi Udvari Kancellária tisztviselője, először titkár és előadó, 1727-től kancelláriai tanácsos. 1731-ben a királyi személynöki bíróság tanácsosa lett, 1739-től Somogy vármegye főispánja. 1724-ben szerzett bárói címet családjá számára. NAGY X. 177-179. KEMPELEN IX. 348-349. IVÁNYI 388. Magyar Királyi Udvari Kancellária, Index individuorum cancellariae. A 79, 1. köt. S betű.

1.

Eöry János feljegyzése az 1718–20. évek történetéről I.

Eredeti: A Pápai Evangelico Reformata Helvetica confession lévő Ecclesianak rövid Historiaja es sok féle fatumai címet viselő 31 oldalas füzet (későbbi kéz által feltüntetve: Eöry János kurátor kézírata).

Lelőhely: DREL, Pápai református egyházközség iratai. 62.e. (régebbi, kéziratári jelzete: O. 788.) Az alább közölt rész a 3-5. oldalakon található.

Kiadás, regeszta: —

2.

1718. november 5.

VI. Károly német-római császár megszünteti a pápai református lakosok nyilvános vallásyakorlatát.

Eredeti: lappang.

Fennmaradási formái: A: közel egykorú egyszerű másolat, mellette magyar fordítás

B: fogalmazvány

C: kötetbe másolt szöveg

D: füzetbe másolt szöveg

E: füzetbe másolt szöveg

Lelőhely: A: Pápai református egyházközség iratai, Liszky-gyűjtemény, 132. sz. irat. DREL III. 62. e.

B: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A35. Conceptus expeditionum N° 79. (Ex nov. 1718.)

C: Győrffi József: Libellus diversarum in materia et negotio religionis emanatarum benignerum resolutionum regiarum, aliorumque in eadem materia factorum solidorum scriptorum. Szentkirályszabadja, 1765. DREL II. 217. a. (O.1081/1.) 235–238.

D: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1734:2. 2–4.

E: Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetitur, qualiterve contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1749:10. 1–3.

Kiadás: LAMPE 522–524. A korabeli magyar fordítás részletei: KIS Ernő: A dunántúli ev. ref. egyházkerület pápai főiskolájának története 1531–1895. Pápa, 1896. (továbbiakban: KIS) 59–60.

Regeszta: LISZKAY 58.

Megjegyzés: B a megyei kihirdetés után még 15 napos határidőt szab a végrehajtásra, ezt a végleges szöveg enyhíti rövid időre. *Intra quindenam a die peragenda catenus admonitionis* átjavítva: *intra breve tempus catenus peragenda admonitionis.* Magyar fordítása: az akkor végrehajtandó figyelmeztetéstől számított tizenöt napon belül helyett; az akkor végrehajtandó figyelmeztetéstől számított rövid időn belül. A rendelet tartalmi kivonatában a határidő nem lett kijavítva: *Comitatu Weszprimiensi committitur, ut intra quindenam Helveticae confessionis praedicantes ex oppido Papa ad loca articularia remittat, et ab omni ulteriori religionis suae exercitio cum repetitione etiam clavium oratorii eosdem inhibeat.* Magyar fordítása: Veszprém vármegyének meghagyjuk, hogy tizenöt napon belül artikuláris helyekre küldje el a helyét hitvallású prédikátorokat, és az imaház kulcsainak átadásával együtt tiltsa el ugyanezeket vallásuk minden további gyakorlásától. E az

irat előtt a következő bevezető szöveget közli: *Anno 1718° 5^a mensis Novembris erga instantiam comitum Josephi et Francisci junioris Eszterházi de Galantha Sua Maiestas Sacratissima, Carolus VI. imperator et rex benigne resoluit, ut in oppido Papa Helveticae confessionis ministri et scholarum rectores ab omni publico religionis exercitio desistant, et nisi privatam vitam ducere velint, ad alia articularia semet conferant, incolae vero Papenses cuiuscunque conditionis oratorium, parochiam et scholas suprafatis comitibus velut dominis terrestribus cum resignatione clavium assignent. Qua quidem resolutio esset tenoris sequentis.*
Magyar fordítása: Az 1718. évben, november hónap 5-én a Galántai Esterházy grófok: József és a fiatalabbik Ferenc folyamodványa alapján Ő Szentséges Felsége, VI. Károly császár és király kegyesen elrendelte, hogy Pápa mezővárosában a helvét hitvallású lelképásztorok és iskolamesterek hagyjanak fel mindenféle nyilvános vallásgyakorlattal, és ha csak visszavonult életet élni nem akarnak, költözzenek más becikkelyezett helyekre, a pápai lakosok pedig, bármilyen állapotúak is, az imaházat, a paplakot és az iskolákat adják át a fent említett grófoknak mint földesuraknak a kulcsok visszajuttatásával együtt.

3.

1718. december 28.

Pápa város református lakossága folyamodik Veszprém vármegyéhez, hogy mindaddig halassza a 2. sz. irat végrehajtását, míg indokaikat a királlyal nem ismertetik, és ő ezekre nem válaszol.

Eredeti: lappang.

Fennmaradási formái: **A:** közel egykorú egyszerű másolat, mellette magyar fordítás.

B: egyszerű másolat.

C: kötetbe másolt szöveg

D: kötetbe másolt szöveg

E: egyszerű másolat

F: füzetbe másolt szöveg

G: füzetbe másolt szöveg

Lelőhely: **A:** Pápai református egyházközség iratai, Liszkay-gyűjtemény, 133. sz. irat. DREL III. 62. e.

B: Pápai református egyházközség iratai, Liszkay-gyűjtemény, 135. sz. irat. DREL III. 62. e.

C: Győrffi József: *Libellus diversarum in materia et negotio religionis emanatarum benignarum resolutinum regiarum, aliorumque in eadem materia factorum solidorum scriptorum.* Szentkirályszabadja, 1765. DREL II. 217. a. (O.1081/I.) 238-239. p.

D: *Dunántúli református egyházkerület közgyűlési jegyzőkönyvei, 2. sz. kötet (1652-1800).* DREL I. 1. a. 262-263.

E: *Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai.* DREL I.1.b. 1718:1. 1-2.

F: *Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai.* DREL I.1.b. 1734:2. 4-5.

G: *Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetitur, qualiterve contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit.* *Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai.* DREL I.1.b. 1749:10. 3-4.

Kiadás: —

Regesza: LISZKAY 58-59.

Megjegyzés: **B** és **E** az irat előtt a következő bevezető szöveget közli: *Posteaquam in anno 1718. die 5ta mensis Novembris emanatum, inlyctoque comitatui Veszprimiensi directum Suae Majestatis Caesareo-regiae mandatum sublationem Helveticae confessionis exercitii in oppido Papa, consequenterque occupationem oratorii, scholae et parochiae praecipiens publicatum fuisset, qualem nam replicam erga admonitionem vigore modo dicti mandati contra Helveticae*

confessionis addictos peractam iidem dederint, erat tenoris sequentis. Magyar fordítása: Miután az Ő Császári és Királyi Felsége által az 1718. évben, november hónap ötödik napján kiadott, a tekintetes Veszprém vármegyének szóló parancslevél ki lett hirdetve, mely elrendelte Pápa mezővárosában a helvét hitvallás gyakorlatának eltörlését, ebből következően pedig az imaház, iskola és paplak lefoglalását, egy illetén, csupán az említett parancslevél erejével a helvét hitvallásnak elkötelezettek ellen szóló figyelmeztetéssel szemben előadott választ fogalmaztak meg ugyanezek, melynek tartalma a következő. D bevezető szövege, miután az 1718. november 5-i királyi rendelet szövegét nem közli, csak utal LAMPE 523. old-ra, a következő: *Ubi vero in inclyto comitatu publicatum fuisset mandatum, talis ab incolis Helveticae confessionis Papensibus ad inclytum comitatum replica scripto reddita est.* Magyar fordítása: Miután pedig a tekintetes vármegyénél kihirdették a rendeletet, a helvét hitvallású pápai lakosok írásban a következő választ küldték vissza a tekintetes vármegyéhez. G ismét másik bevezető szöveget közli: *Mandato hocce in particulari inclyti comitatus congregatione perlecto existente inclytus comitatus juxta tenores praescripti benigni mandati Papenses admonuit et inhibuit. Ad quam admonitionem et inhibitionem ex parte ecclesiae Papensis die 28^a Decembris 1718. sequens¹⁸⁷ responsum exstitit.* Magyar fordítása: Miután a tekintetes vármegye kisgyűlésén eme rendelet felolvasása megtörtént, a tekintetes vármegye a fenti kegyes rendelet értelmében figyelmeztette és eltiltotta a pápaiakat. Erre a figyelmeztetésre és eltiltásra a pápai egyház részéről 1718. december 28. napján a következő válasz született.

4.

1719. január

Pápa város református lakossága folyamodik VI. Károly német-római császárhoz, hogy védje meg őket földesuraikkal, az Esterházyakkal szemben vallásuk szabad gyakorlásával kapcsolatban.

Eredeti: A-B-C: a kancelláriába 1719. február 16-án 3 példányban beérkezett kérvény

D: a kancelláriába 1719. február 28-án beérkezett, változatlan szövegű kérvény, egy melléklettel (5. sz. dokumentumként közölve)

Egyéb fennmaradási formái: E: egyszerű másolat
F: kötetbe másolt szöveg
G: egyszerű másolat
H-I-J: egyszerű másolatok
K: füzetbe másolt szöveg

Lelőhely: A: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A35. Conceptus expeditionum N° 107. (Ex mart. 1719.):///: melléklet. (21–24.)

B: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A35. Conceptus expeditionum N° 107. (Ex mart. 1719.):///: melléklet. (25–28.)

C: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A35. Conceptus expeditionum N° 107. (Ex mart. 1719.):///: melléklet. (29–32.)

D: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A35. Conceptus expeditionum N° 107. (Ex mart. 1719.):///: melléklet. (7–8,19–20.)

E: Pápai református egyházköztség iratai, Liskay-gyűjtemény, 135. sz. irat. DREL III. 62. e.
F: Dunántúli református egyházkerület közgyűlési jegyzőkönyvei, 2. sz. kötet (1652–1800), DREL I. 1. a. 263–264.

G: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1718:1. 2–3.

¹⁸⁷ A szövegben hibásan sequentibus.

H–I–J: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1719:1–3. (3 példány).

K: Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetitur, qualiterve contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1749:10. 5.

Kiadás: LAMPE 525. Korabeli magyar fordítás: KIS 60–61. (Az általa használt kézirat lappang. Miután ez a magyar szöveg elég pontatlan és nehezen követhető, közlöm ugyan, de új fordítást is készítettem.)

Regesztá: LISZKAY 59.

Megjegyzés: A, C és G a dokumentum előtt a következő bevezető szöveget közli: *Dato hocce responso inclitus comitatus contentabatur, et idem responsum anno 1719 Suae Majestati representavit, ecclesia vero Papensis ad Eandem Regiam Majestatem humilime sequenti anno in Januario recurrendo contra expositionem suprafatorum comitum cum limpida contrarii remonstratione fecit representationem sequentis argumenti. G eredetileg eodem anno-t írt, ezt javította ki sequenti anno-ra. F is hozza a szöveget, de in Januario helyett 16 Februarii-t ír, majd a végén hozzátézi: interea tamen temporis exercens suum cultum in quadam privata domo curiali. Magyar fordítása: Ezzel a válaszadással a tekintetes vármegye elégedett volt, és ugyanezt a feleletet az 1719. évben Ófelségének előterjesztette, a pápai egyház pedig a következő évben (~~ugyanabban az évben~~) januárban / február 16-án Ő Királyi Felségéhez alázatosan folyamodván a fentebb említett grófok beadványával szemben az ellenfél világos kifogásaival előterjesztette a következő érvelést (, azidőtájt pedig egy bizonyos magánkézben lévő udvarházban folytatta az isentiszteletet). A többi irattal összevetve ezen dokumentum keltezésében a legvalószínűbb dátum 1719 januárja.*

5.

1718. vége – 1719. eleje
A 2. sz. dokumentum tételes cáfolata.

Eredeti: A: a 4. sz. dokumentum melléklete

Egyéb fennmaradási formái: B–C: egyszerű másolatok

D: kötetbe másolt szöveg

E: kötetbe másolt szöveg

F: egyszerű másolat

G–H: füzetbe másolt szöveg (2 példány)

I: füzetbe másolt szöveg

K: egyszerű másolat (csak a pápai reformátusok ellenérvei)

Lelőhely: A: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A35. Conceptus expeditionum № 107. (Ex mart. 1719.): //: melléklet A jelű melléklete (9–18.)

B: Pápai református egyházközség iratai, Liszkay-gyűjtemény, 134. sz. irat. DREL III. 62. e.

C: DREK, Kézirattár, O. 1092/102. Ez a példány szakadózott, második fele hiányzik.

D: Győrffi József: Libellus diversarum in materia et negotio religionis emanatarum benignarum resolutinum regiarum, aliorumque in eadem materia factorum solidorum scriptorum. Szentkirályszabadja, 1765. DREL II. 217. a. (O.1081/I.) 239–247.

E: Dunántúli református egyházkerület közgyűlési jegyzőkönyvei, 2. sz. kötet (1652–1800). DREL I. 1. a. 264–270.

F: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1718:1. 3–10.

G: Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetitur, qualiterve contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit. Dunántúli református egy-

házkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1749:10. 7–18.

H: Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetitur, qualiter contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1749:10. 4, 19–25.

I: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1734:2. 5–11.

K: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. XVIII:5.

Kiadás: LAMPE 525.

Regesztá: LISZKAY 59.

6.

Eöry János feljegyzése az 1718–20. évek történetéről II.

Eredeti: A Pápai Evangelico Reformata Helvetica confessione lévő Ecclesianak rövid Historiaja es sok féle fatumai címet viselő 31 oldalas füzet (későbbi kéz által feltüntetve: Eöry János kurátor kézírata).

Lelőhely: DREL, Pápai református egyházközség iratai. 62.e. (régebbi, kézírattári jelzete: O. 788.) Az alább közölt rész a 5-9. oldalakon található.

Kiadás, regesztá: —

7.

1718. augusztus 19.

A kancellária ismerteti az Esterházy grófok panaszát a pápai reformátusokkal kapcsolatban, és javasolja VI. Károly császárnak szabad vallásgyakorlatuk eltörlését, épületeik visszaadását, a prédikátorok és iskolamesterek elűzését.

Fennmaradási formája: eredeti

Lelőhely: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A1. Originales referadae 1718. N° 6.

Kiadás, regesztá: —

Megjegyzés: Időrendben a 2. sz. dokumentum előtt következik.

8.

K.n. [1719. március eleje]

A pápai reformátusok kérik a kancelláriát, hogy előadott indokaik és Keresztély Ágost esztergomi érdek csatolt levele alapján szabad vallásgyakorlatukra vonatkozó több évszázados jogaikban erősítse és védje meg őket.

Fennmaradási formái: A: eredeti

B: egykorú másolat. Restaurált.

C: füzetbe másolt szöveg

D: egyszerű másolat

Lelőhely: A: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A35. Conceptus expeditionum N° 107. (Ex mart. 1719.) :/: és :///: melléklet. (33–40.)

B: Pápai református egyházközség iratai, Liszkay-gyűjtemény, 127–128. sz. irat. DREL.

III. 62. e.

C: Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetitum, qualiterve contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1749:10. 26–28.

D: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. XVIII:7.

Kiadás: —

Regeszta: LISZKAY 57.

Megjegyzés: A külsőjén beérkezésre utaló feljegyzés: *Praes[entata] 21. mart. 1719. vagyis* Benyújtották 1719. március 21-én. Eszerint az irat az ezt megelőző napokban keletkezhetett. Tulajdonképpen válasz nélkül maradt, mert a benyújtás napján lett kiadva a Veszprém vármegyének szóló kancelláriai rendelet (9. sz. dokumentum). C a szöveg előtt a következő bevezetőt hozza: *Siquidem vero eadem in contrarium Suae Maiestati facta repraesentatio non statim in trutinam fuisset assumpta, ideo ad excelsam Cancellariam Hungarico Aulicam nobiles et incolae Papenses Helveticae confessioni addicti sequentem ad priores instantias provocantem porrigunt humilimam instantiam.* Magyar fordítása: Mivel pedig ugyanez az Ófelségének benyújtott ellen-előterjesztés nem került azonnal mérlegelésre, ezért a helvét hitvallásnak elkötelezett pápai nemesek és [egyéb] lakosok a korábbi kérvényekre hivatkozó következő igen alázatos folyamodványt nyújtották be a felséges Magyar [Királyi] Udvari Kancelláriára.

Liszkay az iratot teljesen hibásan dátumozta, az A betűjelű melléklet keltét vitette rá a beadványra is.

9.

1719. március 21.

A kancellária meghagyja Veszprém vármegyének, hogy folytasson vizsgálatot a pápai reformátusok szabad vallásgyakorlata ügyében, és a királyi rendelet megszületéséig lehetővé teszi nekik a magán vallásgyakorlatot.

Fennmaradási formái: A: az utasítás eredeti fogalmazványa.

B–C–D: közel egykorú egyszerű másolatok.

E: kötetbe másolt szöveg

F: egyszerű másolat

G: füzetbe másolt szöveg

I: füzetbe másolt szöveg

Lelőhely: A: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A35. Conceptus expeditionum N° 107. (Ex mart. 1719.) 1–2, 41–42.

B–C–D: Pápai református egyházközség iratai, Liszkay-gyűjtemény, 138. sz. irat. DREL III. 62. e.

E: Győrffi József: Libellus diversarum in materia et negotio religionis emanatarum benignarum resolutionum regiarum, aliorumque in eadem materia factorum solidorum scriptorum. Szentkirályszabadja, 1765. DREL II. 217. a. (O.1081/1.) 249–250.

F: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1719:4.

G: Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetitum, qualiterve contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1749:10. 28–29.

I: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1734:2. 12–13.

Kiadás: —

Regeszta: LISZKAY 60.

Megjegyzés: G a szöveg előtt a következő bevezetőt hozza: Ad quam excelsae cancellariae exhibitam instantiam eadem excelsa cancellaria sequentibus ad inclytum comitatum anno 1719º 21ª Martii rescripsit, privatumque religionis exercitium extra oratorium et sine concursu extraneorum ipsius Papensibus simul conventuris admitti posse resolvit. Magyar fordítása: A felséges kancelláriához benyújtott ama kérvényre ugyanazon felséges kancellária a következőképp válaszolt 1719. március 21-én a tekintetes vármegyének, és úgy rendelkezett, hogy az imaházon kívül és idegenek összejövedele nélkül megengedhetik ama pápaiaknak magánvallásgyakorlatát.

10.

1719. március 21.

A kancellária mellékelve megküldi Esterházy József és Ferenc grófoknak a pápai reformátusok szabad vallásgyakorlatuk biztosítása érdekében benyújtott kérvényét, hogy újabb érveiket idejében előadhassák.

Fennmaradási forma: az irat eredeti fogalmazványa.

Lelőhely: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A35. Conceptus expeditionum N° 108. (Ex mart. 1719.)

Kiadás, regeszta: –

11.

Pápa, 1719. június 28.

Veszprém vármegye jelenti a kancelláriának a június 26-i közgyűlésen történteket, és javaslatot tesz a pápai reformátusok magánvallásgyakorlatának betiltására.

Fennmaradási formái: A: eredeti.

B: egykorú egyszerű másolat.

C: füzetbe másolt szöveg (szövege a B változatot követi)

Lelőhely: A: MOL, Magyar Királyi Udvari Kancellária Levéltára; A1 Originales referadae N° 8. (Ex 1719.) F. (48–53.)

B: Pápai református egyházközség iratai, Liszkay-gyűjtemény, 139. sz. irat. DREL III. 62. e.

C: Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetum, qualiterve contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1749:10. 29–32.

Kiadás: —

Regeszta: LISZKAY 60.

Megjegyzés: C a szöveg előtt a következő bevezetőt hozza: Hoc excelsae cancellariae benignum rescriptum in particulari inclyti comitatus Wespsemiensis congregatione recte in mense Aprili celebrata perlectum extitit, liberumque religionis exercitium in curia ista, quam ecclesia Papensis Helveticae confessioni addicta possideret, reassumptum, ibidemque etiam in praesens continuatur. In generali vero 26ª Junii celebrata congregatione eadem excelsae cancellariae resolutio reassumpta est, et ex eadem inclyti comitatus generali congregatione excelsae cancellariae sequentibus rescripsit inclytum comitatus. Magyar fordítása: A felséges kancellária eme kegyes rendelete a tekintetes Veszprém vármegyének valamikor április hónapban tartott kisgyűlésén fel lett olvasva, és a szabad vallásgyakorlat azon a telken, melyet a helvét hitvallásnak elkötelezett pápai egyház birtokol, ismét fel lett támasztva, és ugyanott jelenleg is folytatódik. A június 26-án tartott közgyűlésen pedig ugyanazon felséges kancellária rendelete újra elő lett hozva, és a tekintetes vármegye ugyanezen közgyűléséről a felséges kancelláriának a tekintetes vármegye a következő választ küldte.

12.

K. n. [1719. július]

A pápai reformátusok részletesen beszámolnak a kancelláriának a június 26-i megyei közgyűlésen történekről, újra előadják érveiket és kérésüket a szabad vallásgyakorlattal kapcsolatban, végül kérik a megyei jelentés másolatának kiadását.

Eredeti: lappang.

Fennmaradási formái: **A-B:** közel egykorú egyszerű másolatok.

C: fűzetbe másolt szöveg

Lelőhely: **A:** Pápai református egyházközség iratai, Liszkay-gyűjtemény, 137. sz. irat. DREL III. 62. e.

B: Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. XVIII:8.

C: Brevis descriptio, qualiter in privilegiato oppido Papa liberum religionis Helveticae confessioni addictorum exercitium ab anno 1718. impetitur, qualiter contra impetitores Divino auxiliante numine defensum extitit. Dunántúli református egyházkerület ügyviteli iratai. DREL I.1.b. 1749:10. 32–37.

Kiadás: —

Regesztá: LISZKAY 59–60.

Megjegyzés: C a szöveg előtt a következő bevezetőt hozza: Facto eiusmodi rescripto nobiles, caeterique Helveticam confessionem in oppido Papa profitentes sequentem querulosam exhibuerunt repraesentationem. Magyar fordítása: Ezen válasz megtétele után a nemesek és a Pápa városában a helvét hitvallást valló többi [lakos] a következő panaszos előterjesztést nyújtották be.

SUMMARY

JÓZSEF KÖBLÖS

The Struggle of the Calvinists in Pápa for the Free Exercise of their Religion at the Beginning of the 18th Century

Third and concluding presentation

The Calvinists of Pápa would not give up their fight against their landlords, the Roman Catholic Esterházy family, even after Veszprém County had proposed a ban on the exercise of their religion. They tried to persuade the king with further petitions to issue a decree favorable to their taste. One of these petitions was submitted together with the Protestants of Léva, Bát, Vezekény and Endréd. The royal decree issued on December 5, 1719, declared the final royal decision to be conditional on the decision of the Committee on Religious Affairs, and ordered that the status quo remain in effect. Since it was not evident which particular status quo was meant, the

Calvinists of Pápa decided that it was the one in effect at the time of the issue of Article 30, 1715, and started using their church again. At the energetic intervention of Volkra, the Bishop and Lord Lieutenant of Veszprém, the king issued another decree clarifying that he had the *staus quo* at the time of one of his earlier decisions in mind, so the Protestants of Pápa were forced to close their church again. The twenty years after 1720 was a time of relative calm. They did not use the church for religious services but it remained their property. Services were conducted at a private house, the ministers were not dismissed and the college continued to operate in the original building. Their struggle with their landlords resulted in considerable losses, but they managed to survive and even have the legality of their earlier activity recognized.